

ŞİLİ PAZAR BİLGİLERİ

**T.C.
Ticaret Bakanlığı
Uluslararası Anlaşmalar ve Avrupa Birliği
Genel Müdürlüğü**

İçindekiler

1. DIŞ TİCARET POLİTİKASI VE UYGULAMALARI	3
2. PAZARIN ÖZELLİKLERİ	12
3. ÖNEMLİ SEKTÖRLER.....	17
4. PAZARDA DİKKAT EDİLMESİ GEREKEN HUSUSLAR VE DİĞER BİLGİLER	23
5. ŞİRKET KURULUŞU VE İŞ YAPMA İLE İLGİLİ BİLGİLER	30

1. DIŞ TİCARET POLİTİKASI VE UYGULAMALARI

Dış Ticaret Mevzuatı (İthalat-İhracat Rejimi)

Latin Amerika'nın en müreffeh ölkelerinden biri olan Şili'de, ekonomik gelişmenin temelinde yatan unsurların başında, ölkenin dış ticarete açık yapısı gelmektedir.

Dünya gayrisafi hasılasının %88'ini, dünya nüfusunun %65'ini temsil eden 65 ölkeli/ticari blok ile arasında toplam 34 ticari-ekonomik anlaşmanın (<https://www.subrei.gob.cl/acuerdos-comerciales/acuerdos-comerciales-vigentes>) yürürlükte olduğu Şili, dünyada en fazla sayıda serbest ticaret anlaşması imzalamış ölkeli olup gayrisafi yurtiçi hasılasının yaklaşık %60'ını, ihracatının ise %95'ini Serbest Ticaret Anlaşmalarının kapsadığı ürün ve hizmetlerin ticaretinden karşılamaktadır. Dış ticareti, ekonomisinin itici gücünü oluşturan ölkede son yıllarda hem halihazırda yürürlükte olan ticaret anlaşmalarını modernize etme (yatırım, dijitalleşme, çevre dostu enerji, kadın girişimciliği, e-ticaret, telekomünikasyon vb. konuları da dahil etme) hem de henüz pazarına çok hâkim olamadığı farklı ölkeler/ticari bloklarla yeni ticari anlaşmalar müzakere ederek ticaretini derinleştirme çabaları hızlandırılmıştır.

Gümrük Mevzuatı gereği, ithalatı kanunen yasak olan asbest içeren ürünler, yasadışı, toksik veya sahte ürünler, sağlık kaydı bulunmayan farmasötik ürünler, pornografik ürünler, havai fişekler, kültür varlıkları, kullanılmış araç ve motosiklet, kullanılmış lastik gibi ürünlerin haricinde her ürünün ithali mümkün olup bazı ürünlerin ithali ise ilgili kamu kurumlarının ön incelemesine ve lisansına tabiidir. İthalat izne tabi ürünlere ilişkin detaylı bilginin aşağıdaki adresten görüntülenmesi mümkündür:

(https://www.aduana.cl/importaciones-de-productos/aduana/2007-02-28/161116.html#vtxt_cuerpo_T0)

İthalat yasakları çevre, insan, hayvan ve bitki sağlığı mülahazalarına bağlı olarak uygulanmakta olup keyfi ve ayrımcı nitelikte teknik engel bulunmamaktadır.

Aşağıdaki ürünlerin Şili'ye girişı ilgili kurum ve kuruluşların onayına tabidir:

- Ateşli silahlar, mühimmat, patlayıcılar, kimyasal ve yanıcı maddeler, dövüş sanatlarına ilişkin aletler ile öğretim amaçlı yazılı-görsel-işitsel medya (Milli Seferberlik Genel Müdürlüğü- (www.dgmn.cl))
- Alkollü içkiler, bitkisel ve hayvansal ürünler, gübre ve zirai ilaçlar, bitkisel ve hayvansal içerikli gıda ürünleri-Bitkisel ve Hayvansal Koruma Genel Müdürlüğü- (www.sag.gob.cl))
- Her türlü gıda ürünleri, tıbbi ve/veya kozmetik kullanıma yönelik ürünler, ilaçlar – Sağlık Bakanlığı Halk Sağlığı Enstitüsü-(www.ispch.gob.cl))
- Radyoaktif maddeler-Şili Nükleer Enerji Komisyonu (www.cchen.cl)
- Su ürünleri-Su Ürünleri Müsteşarlığı (www.subpesca.cl)
- Radyo İletişim Ekipmanları-Telekomünikasyon Müsteşarlığı (www.subtel.cl)

Bazı tarımsal ve hayvansal ürünlerin ithalatı ise ilgili ölkeli ile pazar açılış sürecinin tamamlanmasını müteakip mümkün olabilmektedir. Örneğin, ölkemizden Şili'ye kanatlı eti, süt ürünleri, sığır eti, kümes hayvanları eti, domuz eti, her türlü işlenmiş et ürünleri, bal, yumurta, genetik materyal ve canlı hayvanlara ilişkin ihracat halihazırda gerçekleştirilememektedir.

Ülkemizin söz konusu ürünlere yönelik Şili'ye ihracatının başlayabilmesi için her bir sektöre ilişkin pazar açılış sürecinin başlatılması ve tamamlanması gerekmekte olup ilk olarak bu hususta ülkemizin yetkili bitki ve hayvan sağlığı otoritesince Şili Tarım Bakanlığına bağlı Tarımsal ve Hayvansal Koruma Genel Müdürlüğüne (SAG) ihraç edilecek ilgili ürünlere ilişkin talebin resmi olarak iletilmesi, Türkiye'deki ilgili endüstrinin sıhhi durumunun değerlendirilmesini müteakip, olumlu sonuç alınması halinde, Şili'nin ön koşullarına göre bir sağlık sertifikası anlaşması imzalanması, son adımda ise, ilgili ürünleri ihraç etmek isteyen her bir firmanın yetkilendirilerek fiili olarak ihracata başlayabilmeleri için SAG ve Türkiye resmi veterinerlik birimlerinin bizzat bu firmaları/tesisleri yerinde denetlemeleri gerekmekte olup denetleme masraflarının ise bu konuda talepte bulunan şirketler tarafından karşılanması beklenmektedir.

Şili Milli Savunma Bakanlığı Silahlı Kuvvetler Müsteşarlığı Milli Seferberlik Genel Müdürlüğü tarafından yayımlanan 23.02.2022 tarihli ve 433 sayılı İstisnai Karar ile konvansiyonel silah modellerine, mühimmatının kalibresine ve çalışma mekanizmalarına benzerliği nedeniyle mühimmat veya kartuş ateşlemek için kolay adapte edilebilen veya dönüştürülebilen silahlar olmaları dolayısıyla, markaları aşağıda verilen kurusıkı silahların ülke içinde pazarlanması yasaklanmıştır:

a. Bruni (BBM) b. Ekol c. Zoraki d. Blow e. Leo f. Kusey g. Carrera h. Ceonic i. ISSC j. Kimar. 1000 ABD doları (FOB) üzerindeki ithalatta gümrük komisyoncusuyla çalışmak yasal bir zorunluluk olup ithalat prosedürlerine ilişkin bilginin Şili Gümrük idaresinin aşağıda not edilen web sitesinden incelenmesi yararlı olacaktır. (<https://www.aduana.cl/preguntas-frecuentes-importaciones/aduana/2007-02-28/161116.html>)

İhracat vergisi uygulaması olmayıp ihracat lisansı veya kotası uygulamasına da başvurulmamaktadır. Bu anlamda, uluslararası anlaşmalardaki mükellefiyetlerine uygun olarak arkeolojik, paleontolojik değer taşıyan ürünlerin çıkışına izin verilmemekte, çam ağacı "Chilean pine (Araucario Araucana)" gibi bazı ürünlerde kısıtlama ve prosedürler devreye girebilmektedir. Ayrıca, ihracat rejiminin bir parçası olarak ihraç edilecek tüm mallarda Gümrük İdaresinin evrak bazlı kontrolü gerekmekte olup "Documento Unico de Salida -(DUS)" adlı gümrük beyannamesinin ihracatın yasal nitelik taşıdığını teminen gerekli onay alınmak üzere ihracatçı tarafından Gümrük İdaresine ibrazı gereklidir. Yine, 2000 ABD doları (FOB) üzerindeki ihracatlarda gümrük komisyoncusuyla çalışmak yasal bir zorunluluktur.

Öte yandan, ihracatta vergisel bazı bazı teşvik mekanizmaları mevcuttur.

Şili'de "dahilde işleme" amaçlı ülkeye geçici giriş yapan mallara yönelik basitleştirilmiş Dahilde İşleme Rejimi olarak nitelenebilecek bir rejim (Declaración de Admisión Temporal para Perfeccionamiento Activo-DATPA) uygulanmakta olup bu kapsamda, ihracatçılar hammadde niteliği taşıyan ya da ihraç edilecek bir malda kullanılacak yedek parça niteliği taşıyan malların ithalatında ödedikleri vergilerin iadesi imkanına sahiptir. Ayrıca DATPA kapsamında, ihraç koşulu aranmak suretiyle, imalatçı firmaların, yurtdışından vergi ve KDV'den muaf hammadde, yarı mamul madde ya da yedek parça ithalatına imkan tanınmaktadır.

E-ihracat işlemleri kapsamında ise;

- Değeri 2000 ABD dolarına (FOB) kadar olan ticari gönderiler
- Ticari nitelikte olmayan gönderiler

- Diplomatik, askeri, yardım amaçlı kargo vb.
- Taşınma amaçlı değeri 5000 ABD dolarına (FOB) kadar olan eşya için Basitleştirilmiş Gümrük Beyannamesi-Documento Unico de Salida Simplificada – DUSI uygulaması mevcuttur. Bkz: (https://www.aduana.cl/capitulo-4-salida-de-mercancias/aduana/2007-02-16/180251.html#vtxt_cuerpo_T13)

Gümrük Vergileri

Tarife yapısı oldukça homojen olan Şili’de, MFN bazlı gümrük vergisi oranı (Derecho Ad Valorem/Arancel Aduanero) sabit %6 oranında uygulanmaktadır. Buğday, buğday unu ve şekerde ise fiyat bandı uygulaması mevcuttur. Bağlı tarife (bound tariffs) oranı genelde %25 olup bazı ürünlerde %31,5 ve %98 olarak uygulanmaktadır.

Uyumu Sağlanmış (Armonize) Mal Tanımı ve Kodlama Sistemi Hakkında Uluslararası Sözleşme uyarınca uluslararası ticarete konu olan malların tek tip sınıflandırması için dünya çapında kullanılacak HS 2022’ye ilişkin tarife korelasyonlarının Dünya Gümrük Örgütü (WCO) tarafından yayınlanması akabinde Şili Maliye Bakanlığınca hazırlanan 473 sayılı ve 26.10.2021 tarihli Kararnamenin Resmi Gazete’de 10.12.2021 tarihinde yayımlanması ile HS 2022 ulusal mevzuata aktarılmıştır. 1 Ocak 2023 tarihi itibarıyla yürürlükte olan ulusal gümrük tarifesi için Bkz: (<https://www.aduana.cl/arancel-aduanero-vigente/aduana/2016-12-30/090118.html>)

E-ticaret kapsamında sürekliliği olmayan, kişisel kullanıma mahsus ve **değeri 41 ABD dolarının altında olan** yurtdışı alımlar gümrük vergisi ve KDV’den muaftır.

Şili ile ülkemiz arasında 2009 yılında imzalanarak 2011 yılında yürürlüğe giren Serbest Ticaret Anlaşması kapsamında aşağıda listelenen kauçuk lastiklere ilişkin 6 kalem ürün haricinde sanayi ürünlerinin tamamında tarım ürünlerinin ise bir kısmında gümrük vergileri sıfırlanmıştır:

GTİP KODU	TANIM
4012.11.00	- - Otomobillerde kullanılan türde olanlar (steysin ve yarış otomobilleri dahil)
4012.12.00	- - Otobüs veya kamyonlarda kullanılan türde olanlar
4012.19.00	- - Diğerleri
4012.20.10	- - Karayolu yolcu veya yük taşımacılığı araçlarında (traktörler veya 8705 başlığı altında yer alan araçlar dahil) kullanılan türde olanlar
4012.20.90	- - Diğerleri
4012.90.30	- - Dış lastikler için sırtlar

STA Metni ve Ekleri İçin

Bkz: (<https://ticaret.gov.tr/dis-iliskiler/serbest-ticaret-anlasmalari/yururlukte-bulunan-stalar/sili>)

İç Vergiler ve Oranları

Tüm yerli ürünler gibi ithal ürünler de KDV (**Impuesto al Valor Agregado -IVA**)’ye tabi olup KDV oranı %19’dur. Ayrıca, “impuesto adicional-ek vergi” uygulamasına tabi ürünler de olup bunlar arasında altın, platin, değerli taş ve mücevherler, halı, konserve havyar için gümrük vergisi eklenmiş eşyanın gümrük değeri (CIF) üzerinden %15 oranında; endüstriyel, madencilik

veya tarımsal kullanım veya ışık sinyalizasyonu için olanlar hariç olmak üzere havai fişek vb. maddeler için %50 oranında; işlenmiş tütün (tabaco elaborado) için %59,7; puro için %52,6; maden suları, suni içecek ve şuruplar için %10; şarap, şampanya ve bira gibi alkollü içkiler için %20,5; likör, pisco, viski, vermut gibi alkollü içkiler için ise %31.5 oranında ilave vergi alınmaktadır. (Bkz: https://www.aduana.cl/preguntas-frecuentes-importaciones/aduana/2007-02-28/161116.html#vtxt_cuerpo_T5).

Ürün Standartları ile ilgili Uygulamalar

INN (Instituto Nacional de Normalizacion-www.inn.cl), Şili’de standartların (Normas Chilenas-NCHs), teknik düzenlemelerin (normativo technico) geliştirilmesi ve uygulanması, uygunluk değerlendirme, akreditasyon ve metroloji alanlarında faaliyet göstermektedir. Şili Kalkınma Kurumu (CORFO) tarafından 1973’te kurulan INN, 1944 yılında kurulan “Instituto Nacional de Investigaciones Technologicas y Normalizacion-INDICTECNOR)’un yerini almıştır. INN tarafından geliştirilen 4000’in üzerinde standart olup, uygun bulunan tüm standartlara (Normas Chilenas Aprobadas) INN sayfasından ulaşmak mümkündür.

İnşaat, gıda ürünleri, gibi farklı ürün gruplarında sağlık, güvenlik ve kalitenin temini mülahazalarıyla geliştirilmiş önemli ölçüde standardın bulunduğu Şili’de, standart geliştirilmesi süreci doğrudan INN inisiyatifi ile olabileceği gibi, bu hususta, kamu ya da özel sektör tarafından INN’ye yapılan başvuru ile de başlatılabilmektedir. Standart geliştirilmesi sürecinde, eğer ilgili alanda geliştirilmiş bir uluslararası standart var ise, bu büyük ölçüde esas alınmakta, mevcut değilse, bölgesel standartlar, özel sektör kuruluşlarınca geliştirilmiş standartlar taranabilmektedir. Hazırlanan standart INN websitesi üzerinden kamuoyunun dikkatine sunulmakta, toplanan kamuoyu görüşleri, ilgili standardı geliştirmek üzere INN bünyesinde oluşturulmuş teknik komitenin dikkatine taşınmaktadır.

Esasen kalite standart uygulaması gönüllülük esasında olmakla birlikte, rekabetçi bir pazar olan Şili pazarında, pek çok şirketin bu konuda duyarlı olduğu gözlemlenmektedir. ISO 14000 ve ISO 9000 standartlarına uyum konusunda INN’nin de teşvik edici bir tutum aldığı görülmektedir. Yine, ISO yanında IEC standartları da tercih edilmekte olup konu ve sektör özelinde tercih edilebilecek ulusal, bölgesel ve uluslararası standartlar dikkate alınmaktadır. Örneğin, otomotiv sektöründe Latin Amerika’da Eylül 2022 itibari ile Euro 6b, Eylül 2024 itibari ile Euro 6c emisyon standartlarının uygulandığı ilk ülke Şili olmuştur.

Madencilik sektöründe iş sağlığı ve güvenliği (OHSAS 18001) ve enerji verimliliğine yönelik standartlar uygulanırken özellikle çevre kirliliğinin yoğun olduğu Metropoliten Bölgede, iş makinelerinde parçacık fitresi bulunması zorunlu tutulmaktadır.

Test, muayene ve belgelendirme süreçleri için INN tarafından akredite edilmiş ulusal belgelendirme kuruluşları kategorilerine göre (<https://acreditacion.innonline.cl/>) linki vasıtasıyla listelenebilir.

Test Etme, Muayene ve Belgelendirme

Teknik düzenlemeler merkezi hükümet düzeyinde, kanun, direktif veya karar şeklinde hazırlanmakta, her uygulamacı Bakanlık, kurum kendi görev alanına giren hususlarda teknik düzenleme hazırlayabilmektedir. Kanun şeklindeki teknik düzenlemelerin Kongre onayına sunulması gereklidir.

And Dağları, Pasifik Okyanusu ve Atacama Çölü'nün yarattığı doğal bariyerin ülkeye zararlıların gelmesini önlemesi nedeniyle, meyve ve sebze yetiştiriciliği anlamında son derece avantajlı koşullara sahip olan Şili'de, bu özelliğin devamlılığını sağlayacak şekilde zararlıların ülkeye girişine karşı Tarım Bakanlığı'na bağlı Servicio Agrícola y Ganadero- SAG -Hayvansal ve Tarımsal Koruma Genel Müdürlüğü (<http://www.sag.cl/>) tarafından ithalatı çok sıkı kontroller uygulanmaktadır.

Bu çerçevede, canlı hayvan, hayvansal ve bitkisel ürünlerin ithalatında ve transitinde SAG denetimi sıkı bir şekilde uygulanmakta olup tüm hayvansal ve bitkisel ürünlerin ithalatında, menşe ülkesi tarafından düzenlenmiş geçerli hayvan ve bitki sağlığı sertifikalarının mevcudiyeti aranmaktadır. SAG, gerekli sağlık kontrollerini/denetimlerini yerine getirmek üzere CPE (Cuarentena Posentrada- giriş sonrası karantina tedbiri) de uygulamakta, bitki ve tohumların ithalatındaki denetimler IPPC (Uluslararası Bitki Koruma Konvansiyonu) uyarınca yerine getirilmektedir.

Ayrıca, alkollü ve alkolsüz içkiler, gübreler ve tarımsal ilaçlar için SAG'dan ithalat öncesinde onay alınması gerekmektedir. Bu onay sırasında ihracatçı ülkenin ilgili otoriteleri tarafından onaylanmış orijinal belgelerin tasdikli İspanyolca tercümelerinin sunulması gerekmektedir. Taze meyve ve sebze, ahşap ve deriden mamul eşyalar, salgın hastalık ve tarım zararlılarının tespiti amacıyla SAG tarafından her sevkiyatta kontrol edilmektedir. Herhangi bir olumsuzlukla karşılaşılması durumunda SAG, ürünlerin gazla ilaçlanmasına (fumigasyon), reddine, hatta imhasına karar verebilmektedir.

Şili Tarım Bakanlığına bağlı ACHIPIA (Agencia Chilena para la Inocuidad y Calidad Alimentaria- <http://www.achipia.cl>), gıda güvenliği, gıda hijyeni ve kalitesinden sorumlu olup bu amaçla, gıda etiketlemesine ilişkin öneriler getirebilmekte, risk bazlı piyasa denetimlerinde bulunabilmektedir.

SERNAPESCA (Servicio Nacional de Pesca y Acuicultura- <https://www.sernapesca.cl>) yine Tarım Bakanlığı bünyesinde bir kurum olup ihraç edilenler dahil, balıkçılık ve su ürünlerinin kalite ve güvenliğinden sorumludur.

SERNAC (Servicio Nacional del Consumidor- (<https://www.sernac.cl> 1990 yılından (Ley No. 19.496) beri Ekonomi, Tanıtım ve Turizm Bakanlığı (Ministerio de Economía, Fomento y Turismo) bünyesinde faaliyet gösteren bir kamu kurumu olup, gıda dışı ürünler hariç olmak üzere, genel anlamda mal ve hizmet piyasasında tüketicileri korumaya yönelik olarak, ülke genelinde yaygınlaşmış bölge ofisleri aracılığıyla piyasa denetimi ve analizi yapmaktadır. (<https://www.sernac.cl>)

Misyonunu, “sorumlu tüketici anlayışını yerleştirmek, tüketicileri hakları ve ürün güvenliği konusunda bilgilendirmek, eğitmek ve ürün güvenliği risklerine karşı korumak” şeklinde tanımlayan SERNAC, bölgesel bazda örgütlenmiş Tüketici Birlikleri (Asociaciones de Consumidores) ile yakın işbirliği içinde çalışmaktadır. Tüketici Birliklerine ilişkin bilgiye (<https://www.sernac.cl/portal/620/w3-propertyname-666.html>) sayfasından ulaşılması mümkündür.

SERNAC, tüketici hak ve çıkarlarının korunması konusunda farkındalığı artırmak üzere, gümrük idaresi dahil diğer kamu kurumlarıyla da yakın işbirliği içindedir. Özellikle, ürün güvenliğine yönelik riskleri minimize etmek üzere, Ulusal Standardizasyon Kurumu (INN) ile ortak projeler (Proyecto SERNAC-INN) yürütülmekte, uluslararası standartların uyumlaştırılması, teknik düzenlemelerin geliştirilmesi konusunda mevzuat gelişimine katkıda bulunmaktadır. Bununla birlikte, tespit edilen tüketicileri yanıltıcı/aldatıcı uygulamalar karşısında, para cezası uygulanması da dahil bir yaptırım gücünün bulunmaması nedeniyle etkinliği tartışılan bir kurumdur.

İlave olarak, ecza, gıda, kozmetik ve ilaçlarda Şili Sağlık Bakanlığı’na bağlı Instituto de Salud Pública, ISP (Kamu Sağlığı Enstitüsü, (<http://www.ispch.cl/>) tarafından incelenmesi ve onay verilmesi gerekmektedir. Tahlil ve onay süreci ürünün tipine bağlı olarak 3 ila 12 ay arasında sürebilmektedir. Sağlık alanında Şili’de ABD’nin Food and Drug Administration, FDA (Gıda ve İlaç Yönetimi) standartlarının uygulanması sebebiyle FDA’dan alınmış bir ruhsatın varlığı inceleme süresini önemli ölçüde kısaltsa da tamamen ortadan kaldırmamaktadır. Ticari veya şahsi kullanım amacıyla ilaç ithalatı yapacaklara bir dizi sorumluluk yüklenmiş olup ilk olarak firmaların/gerçek kişilerin ISP’ye ait elektronik platforma kayıt yaptırarak ithalat ve gümrük izni alması gerekmektedir (Bkz: <https://www.ispch.cl/anamed/importacion-y-exportacion/>).

Son olarak, ateşli silah ve mühimmat, radyoaktif maddeler, su ürünleri, pil ve akümülatörler, bayındırlık işleri ve binalar için direnç elemanlarının imalatında kullanılabilecek çimentoların ithalatında ilgili kurumların incelemesi ve ön izni gereklidir.

(Detaylar için bkz. https://www.aduana.cl/preguntas-frecuentes-importaciones/aduana/2007-02-28/161116.html#vtxt_cuerpo_T1).

Ambalaj, Paketleme ve Etiketleme

2016 yılı Haziran ayından bu yana gıdaların içerdikleri yağ, tuz, şeker ve kalori miktarına göre etiketlenmesi zorunlu hale gelmiştir. Spesifik olarak çikolata-şekerleme sektörünü de yakından ilgilendiren, 27 Haziran 2016 tarihi itibarıyla yürürlük kazanan Gıda Etiketlemesine ilişkin düzenleme (Law No 20.606), tüm gıda ürünleri etiketlerinin, katkı maddeleri dahil tüm muhteviyatı içerecek şekilde düzenlenmesini, besin değerlerine ilişkin bilgi ihtiva etmesini, eğer bu öğeler Sağlık Bakanlığınca belirlenmiş limitlerin üzerinde ise de, ayrıca belirtilmesini öngörmektedir. İlgili mevzuat gereği, şeker ve yağ oranı ile kalori açısından yüksek gıda ürünlerinin bu özelliklerinin üründe ayrıca İspanyolca ve diğer dillerde gösterilmesi, bu nitelikteki ürünlerin 14 yaş altındaki çocuklara satışının yasaklanması da söz konusu olmuştur. Mevzuata bağlı olarak, çocuklar açısından ürünü cazip kılacak paket dizaynı ile satış yapılması ile ilk ve orta öğrenim düzeyindeki eğitim kurumlarında bu tür ürünlerin satışı yasaklanmış, bu tür ürünlere ilişkin TV reklamlarının saati bu yaş grubunun TV izleme sıklığına göre ayarlanmıştır (<https://www.minsal.cl/reglamento-de-la-ley-de-etiquetado-de-alimentos-introduccion/>).

Gıda etiketleme sisteminin alkollü ürünlere ve “fast-food” mekanlara yaygınlaştırılması OECD yetkililerince salık verilmektedir.

Diğer taraftan, 977/96 sayılı Kararname ile yürürlüğe giren Gıda Sağlığına İlişkin Yönetmeliğin 534 ila 542 inci maddelerinde takviye edici gıdalara ilişkin düzenlemeler hüküm altına alınmıştır. İlgili Yönetmelikte, takviye edici gıdaların tanımı, içeriği, etiketleme ve pazarlama standartlarına yer verilmiş olup tüm takviye edici gıdaların tüketiminin herhangi bir hastalığın teşhisi, tedavisi veya önlenmesi amaçlarıyla özendirilmesi yasaklanmıştır. İlave olarak, takviye edici gıdaların ambalajının ön yüzünde ve ürün adının hemen altında belirgin bir şekilde "takviye edici gıda" ibaresinin bulunması, ve devamında da *"Bu ürünün 8 yaş altındaki çocuklar, hamileler ve emzirenler tarafından tüketilmesi önerilmez. Yetkili bir profesyonel tarafından belirtilmediği sürece dengeli beslenmenin yerini almaz."* ifadelerinin eklenmesi zorunludur. Anılan Yönetmeliğin 539 uncu maddesinden itibaren ise “Sporcular İçin Takviye Edici Gıdalar”a yönelik özel hükümler bulunmaktadır.

Teknik Engeller

Ticarete açık bir yapı arz eden Şili pazarına girişte, keyfi- ayrımcı nitelikte “teknik engel” olarak nitelenebilecek bir uygulama bulunmayıp yukarıda izah edildiği üzere, ithal malın türüne göre, insan, hayvan ve bitki sağlığı, çevre mülahazaları veya teknik mevzuat gereği uygulanan tüm önlemler uluslararası mükellefiyetler çerçevesinde ele alınmaktadır.

Piyasaya arz edilen tüm ürünlerin güvenli ve kaliteli olmasını sağlamak ülkelerin en temel öncelikleri arasındadır. Bu amaçla, ürünlerin uyması gereken teknik kriterler (standartlar ve teknik düzenlemeler) ile ürünlerin bu kriterlere uygun üretildiğini belgeleyen uygunluk değerlendirmesi işlemlerine günümüzde daha fazla başvurulmaktadır. Standartlar, teknik düzenlemeler ve uygunluk değerlendirmesi prosedürleri, sınai, ekonomik ve ticari gelişmeye katkıda bulunan, insan can ve mal güvenliğini korumayı amaçlayan, modern ekonominin ve standardizasyon sisteminin temel taşlarıdır.

Bununla birlikte, standartlar, teknik düzenlemeler ve uygunluk değerlendirmesi işlemleri çoğu zaman insan sağlığı ve güvenliği gibi meşru amaçların ötesinde ticarete teknik engeller olarak adlandırılan ve uluslararası ticaretin serbest akışını olumsuz etkileyen engellere yol açmaktadır. Uluslararası kabul görmüş standartlardan farklı teknik kriterler belirlenmesi ve gerektiğinden katı test ve belgelendirme işlemlerinin zorunlu kılınması bu alandaki en önemli sorunlardır. Şeffaf bir şekilde kabul edilmeyen ve uygulanmayan bu düzenlemeler ihracatçı firmalar açısından ek külfet ve maliyetlere de yol açmakta ve rekabet edebilirliklerini güçleştirmektedir. İhracatta karşılaştığımız ticarete teknik engellerin önlenmesi, sürdürülebilir ihracat artışının sağlanması açısından da önemlidir.

Bu kapsamda, T.C. Ticaret Bakanlığı Ürün Güvenliği ve Denetimi Genel Müdürlüğü internet sayfasında konu ile ilgili ayrıntılı bilgi mevcuttur (<https://teknikengel.ticaret.gov.tr/>). Ticarete Teknik Engeller İnternet Sitesi, ihracatçılarımızın ticarete teknik engeller alanında yararlanacağı ve etkin olarak kullanacağı temel bir platform olarak yapılandırılmıştır. Bu çerçevede; ihracata konu ülkenin ticarete teknik engeller uygulamaları hakkında bilgi sahibi olunabilmekte, ihtiyaç duyulan ülke mevzuat ve uygulamaları hakkında ilave bilgiler

Bakanlığımızdan talep edilebilmekte ve ihracatta karşılaşılan ticarete teknik engeller interaktif olarak Bakanlığımıza bildirilebilmektedir. Ticarete Teknik Engeller İnternet Sitesine üyelik suretiyle ilgilenilen ÷lke ve ÷r÷n gruplarına ilişkin taslak d÷zenlemeler e-posta ile g÷nl÷k olarak g÷nderilmektedir. Ayrıca, firmalarımız ihracatlarını olumsuz etkileyebilecek diğer ÷lke d÷zenlemelerini taslak aşamasında ÷đrenip yorum yapabilmektedir. Ticarete Teknik Engeller İnternet Sitesine üyelik ÷cretsizdir.

Şili Dış Ekonomik İlişkiler Müsteşarlığına (SUBREI) bağlı Ticarete Düzenleyici Hususlar Birimi (La División de Aspectos Regulatorios del Comercio) Şili'nin dış ticaretinde teknik düzenlemelerin şeffaf ve verimli bir şekilde dizaynı ile mevzuatın yasal kesinlik sağlaması, anlaşılır olması ve ticarete teknik engel oluşturmaması hususunda çalışmalar yürütmektedir. Ticarete Teknik Engeller Ulusal Komisyonuna başkanlık etmekte ve diğer bakanlıklar, ilgili paydaşlar ve kurumlar ile koordinasyonu sağlamaktadır. Aynı zamanda Dünya Ticaret Örgütü'nün Ticarete Teknik Engeller Komitesinin resmi irtibat noktasıdır (tbt_chile@subrei.gob.cl).

2. PAZARIN ÖZELLİKLERİ

Fikri, Sınai Mülkiyet Hakları (başvuru belgeleri ve yetkili mercii vb.)

1975 yılından itibaren Dünya Fikri Mülkiyet Hakları Örgütü (WIPO) üyesi olan Şili, WIPO kapsamında, aralarında Paris Konvansiyonu, Nairobi Anlaşması, Patent İşbirliği Sözleşmesi dahil, fikri mülkiyetin korunmasına ilişkin bir dizi anlaşmanın yanı sıra, DTÖ Ticaretle Bağlantılı Fikri Mülkiyet Anlaşması kapsamında üstlendiği uluslararası taahhütleri iç hukuka aktarmış, aynı zamanda, ticari partnerleriyle akdettiği tercihli ticaret düzenlemeleri kapsamında, -telif hakları ve sınai mülkiyetin korunmasına ilişkin olanlar gibi-, kimi zaman uluslararası taahhütlerin ötesine gider şekilde, fikri mülkiyet haklarının korunmasına ilişkin güçlü bir alt yapı inşa etmiştir.

4 Temmuz 2022 tarihi itibarıyla Madrid Protokolüne de üye olan Şili, Latin Amerika’da Madrid Protokolüne üye sayılı ülkeler arasında Kolombiya, Meksika ve Brezilya’dan sonra yerini almıştır.

Şili Marka Tescil Birimi, Ulusal Sınai Mülkiyet Enstitüsü (Instituto Nacional de Propiedad Industrial-INAPI) 2009 yılından bu yana, 20.254 sayılı Kanun kapsamında, marka, patent, faydalı model, sınai tasarım tescil birimi olarak faaliyettedir. Fikri Mülkiyet Haklarına ilişkin korumanın güçlendirilmesi ve üstlenilen taahhütlerin yerine getirilmesi konusunda ilgili kurumlar tarafından münferit olarak yerine getirilen çalışmalar ilk defa 2016 yılında, oluşturulan Ulusal Sınai Mülkiyet Stratejisi ile ulusal düzeyde koordine edilir hale gelmiştir. Bu kapsamda, oluşturulan bir Çalışma Grubu tarafından, kısa ve orta vadede uygulanacak yaklaşık 60 tedbir belirlenmiş olup bunların arasında fikri mülkiyet haklarına ilişkin uyumsuzluklara yönelik tahkim mekanizması oluşturulması, adli makamlar, hâkim ve savcılar, gümrük otoriteleri dahil tüm ilgili tarafların fikri mülkiyet hakları konusunda eğitilmesi gelmektedir.

Property Rights Alliance tarafından her yıl hazırlanan Uluslararası Fikri Mülkiyet Hakları Endeksi 2024 yılı sonuçlarına göre, Şili 125 ülke arasında 38 inci sırada bulunmakta olup bölgesinde ise 21 ülke arasında Uruguay’dan sonra ikinciliği elinde bulundurmaktadır. Bununla birlikte, ABD Merkezli, “Global Innovation Policy Center” tarafından yapılan değerlendirmede,

Şili’nin son yıllarda fikri mülkiyet hakları konusundaki ilerlemelerinden övgüyle söz edilse de, telif hakları ihlalleri konusunda cezai müeyyidelerin güçlendirilmesi, ilaçlarda zorunlu lisans ve patent korumasının güçlendirilmesi, çevrimiçi korsanlık gibi alanlardaki boşlukların da altı çizilmektedir. Bu hususta Şili, 2007 yılından bu yana, ABD’nin, “Priority Watch List” kapsamında yer alan ülkelerden biridir.

Dağıtım Kanalları

Perakende sektörü kaydedilen ekonomik büyümeye paralel önemli ölçüde gelişmiştir. Ülkede yaygın ağlarla “hipermarket” veya “süper market”, “çok katlı mağaza”, “zincir mağaza” şeklinde yapılarla faaliyet gösteren perakende sektörünün önemli aktörleri aynı zamanda

Arjantin, Peru, Brezilya gibi diğer Latin Amerika ülkelerinde de varlık göstermektedir. Büyük marketler, doğrudan üreticiden ya da distribütör firmalardan alım yapmaktadır. Özellikle gıda sektöründe, kâr marjını yüksek tutmak üzere, ülkenin yaş meyve sebze konusundaki rekabet avantajı da kullanılarak doğrudan (üreticiden) satın alım tercih edilebilmektedir. Küçük alıcılar ithalat yoluyla alım yapmaktan ziyade distribütör firmalardan alım yapmayı tercih etmektedir.

Öte yandan, gelir dağılımındaki adaletsizliğin de etkisiyle, gelir düzeyi düşük seyreden kesimlerin küçük bakkal-market (almacenes) şeklindeki satış kanallarını da tercih ettikleri görülmektedir. Tüketim oranının ve nüfusun en yüksek seyrettiği Santiago’da, şehrin zengin kesimlerinde yeni ve uluslararası markalar dominant durumda olup “butik” türü mağazalar da yaygındır.

On-line satış kanalları da son yıllarda oldukça gelişme göstermiş olup özellikle elektronik eşya, giyim eşyası ve gıda sektörüne yönelik e-ticaret ivme kazanmıştır. Kişisel bilgisayar ve internet kullanımındaki artış, mobil telefon kullanımının yaygın olması da bu eğilimi güçlendirmiştir.

Son yıllarda ve Covid-19 Pandemisinin de etkisiyle özellikle 2020 yılından itibaren ülke genelinde “Rappi”, “Pedidos Ya”, “Uber Eats” gibi adrese teslim mobil sipariş uygulamalarının kullanımı da oldukça yaygınlaşmış olup market, restoran ve eczane başta olmak üzere pek çok mağazadan söz konusu uygulamalar vasıtasıyla verilen siparişler motosikletli ve bisikletli kuryeler tarafından tüketicilerin adresine teslim edilmektedir.

Tüketici Tercihleri

Görelî küçük pazar ölçeğine rağmen Şili, tüketim eğilimi yüksek bir ülkedir. Gıda, hazır giyim, kozmetik, ayakkabı, unlu mamul, şekerleme ürünleri, içecek gibi kalemler itibarıyla kişi başına düşen harcamaların diğer Latin Amerika ülkelerinin üzerinde seyrettiği görülmektedir. Yeni ürün ve marka denemeye açık bir tüketici kitlesi bulunmaktadır.

Latin Amerika’nın en sofistike perakende sektörlerinden biri Şili’de bulunmaktadır. Dış ticarete açık pazar yapısı, yerli üretimin belirli alanlarla kısıtlı olması gibi etmenlerin, Şili’yi hemen her tür mamul madde anlamında uluslararası markaların hakimiyetine bıraktığı tespitinde bulunmak mümkündür. Bu durum tüketici tercihlerini de etkilemektedir. Nitekim, hemen her sosyal kesimde “marka”ya dayalı tüketim bir prestij göstergesi olarak algılanmakta ve tercih edilmektedir.

Tüketicilerin, modern yaşamın dayattığı hızlı tempo ile birlikte özellikle başkent Santiago ve Santiago’nun da içinde yer aldığı “Metropolitan Bölge”de trafik yoğunluğu gibi nedenlerle zamandan tasarruf etmek adına, genellikle tek bir noktadan alışveriş yapmayı tercih ettikleri görülmektedir. Şehrin zengin muhitlerinde ise daha ziyade “butik” şeklinde faaliyet gösteren lüks mağazalardan alışverişler yaygındır. Ancak, pazarın hala Çin kaynaklı ithalata teslim olduğu, pek çok ürün segmentinde, geniş kitlelere hitap eden düşük fiyatlı ürünlerin tercih edildiği söylenebilir.

Hazır giyim sektöründe ağırlıklı olarak spor ve rahat giyim tercih edilmekte olup Şili nüfusu arasında diğer Latin Amerika ülkelerine kıyasla gösterişli kıyafet ve aksesuar tercihinin oldukça

kısıtlı olduğu gözlemlenmektedir. Kıymetli metallere mücevher kullanımı da özellikle güvenlik kaygıları sebebiyle yok denecek kadar azdır.

Şili’de paketlenmiş gıda, şekerleme, atıştırmalık, şekerli gazlı içecek ve meşrubat tüketimi oldukça fazladır. Gelir ve eğitim seviyesi arttıkça, son yıllarda, organik/sağlıklı ürünlerin tüketimi de artmaktadır. Organik kozmetik kullanımı da yaygındır.

Obezite yaygınlığı nedeniyle, tüm gıda ürünlerinde gıdanın içerdiği, “tuz”, “kalori” ve “şeker” oranına göre etiketlemenin zorunlu olduğu ülkede, düşük kalorili/light ürün kullanımı da yaygınlaşmaktadır.

Son yıllarda, Şili’de vegan ürünlerin çeşitliliğinde de artış yaşandığı gözlemlenmektedir.

Santiago Ticaret Odası (CCS) E-ticaret Komitesi tarafından yapılan bir çalışmaya göre Şili’de online alışverişte tüketici tercihlerinde etkili olan unsurların başında ise, mağaza güncel stok durumu, farklı ödeme yöntemlerinin bulunması, web-sitenin kullanım kolaylığı ve güvenilirliği gelmektedir.

Şili’de e-ticaret sektörü son yıllarda ve özellikle Covid-19 Pandemisinin yarattığı ivme ile geri dönüşmez bir gelişme trendi yakalamıştır. Latin Amerika ülkeleri incelendiğinde Pandemi başlangıcında 2020 yılı içerisinde e-ticaret sitelerinden alışveriş yapanların en fazla artış gösterdiği ülke Şili olmuş olup 2020 yılında e-ticaret yoluyla alışveriş yapanların sayısı bir önceki yıla göre %66.5 oranında artış göstermiştir. 2023 yılında e-ticaret harcamalarının toplam hacmi 5,04 milyar ABD dolarıdır. 2029 yılı için Şili’deki e-ticaret satışlarının yaklaşık 13 milyar dolar olması beklenmektedir. Bu durumda, devletin ve sivil toplum kuruluşlarının e-ticareti özendirici politikaları da oldukça etkili olmuştur. Yapılan çalışmalarda Şili halkı arasında pandeminin pekiştirdiği e-ticaret kullanım alışkanlıklarının kalıcı olacağı ve giderek artış göstereceği anlaşılmaktadır.

Şili’de e-ticaret pazaryerlerinin %62.8’ine halihazırda fiziki olarak perakende sektöründe varlık gösteren ve aynı zamanda kendi e-ticaret platformlarına sahip olan zincir mağaza devleri (Falabella, Cencosud ve Ripley) hakim iken “pure online players” olarak bilinen ve yalnızca digital ortamda varlık gösteren firmaların (MercadoLibre gibi) oranının %37.2 olduğu bilinmektedir. Bu durumda, anılan firmaların yukarıda bahsi geçen ürün çeşitliliği, depolama, dağıtım, lojistik, teknoloji ve marka üstünlüklerini avantaja çevirdikleri açıkça görülmektedir.

Ülkede son yıllarda gelişmeye başlayan e-ticaret sektöründe tüketiciler, pure players olarak bilinen elektronik platformlardan ziyade, gerek web-sitesi güvenliği, gerek kendilerine ait dağıtım hizmetlerinin bulunması ve fiziki mağazalarında yaratmış oldukları tanınırlık sayesinde kendilerine daha çok güven veren zincir mağazaların e-ticaret platformlarını tercih etmektedir.

2024’ün üçüncü çeyreğinde, Şili’deki e-ticaret işlemleri hem resmi hem de gayri resmi pazarlarda önemli bir dağılım göstermiştir. Gayri resmi işlemlerin üçte birinden fazlası (%36) uluslararası mağazalardan gelirken, sosyal medya %22 ile gayri resmi alışverişlerde ikinci sırada yer almıştır. Eldeki verilerden gayri resmi kanallar, tüketicilerin geleneksel online mağazaların dışındaki platformlarla etkileşimde bulunduklarını gösteriyor.

Resmi sektörde ise on-line işlemlerin neredeyse çeyreği (%25) büyük mağazalar aracılığıyla gerçekleştirildi ve bu durum, büyük perakendecilerin resmi e-ticaret pazarında hâlâ önemli bir paya sahip olduğunu gösteriyor.

Satış Teknikleri ve Satışı Etkileyen Faktörler

Şili’de satışı etkileyen faktörlerin en başında fiyat gelmekle birlikte, kalite, dayanıklılık, güvenilirlik, stok durumu, teknoloji, satış sonrası destek ve tüketici hizmetleri de satışa etki eden faktörlerdendir.

Şili’de tüketiciler, fiziki kanallardan alışveriş yapacak olsalar dahi öncesinde on-line kanallardan ürün özellikleri ve fiyat gibi unsurları araştırarak karşılaştırma yapmaktadır.

Latin Amerika’nın en fazla çevre duyarlılığına sahip ülkesi olan Şili’de çevre ve insan sağlığı hassasiyetleri çerçevesinde ürünün içeriğine dair etiketleri dikkatle incelenmektedir.

Ülkede gelir ve eğitim seviyesinin artışına paralel olarak ve devlet tarafından sağlıklı ürünlerin tüketimini teşvik eden politikaların da etkisiyle son yıllarda, organik/sağlıklı ürünlerin tüketimi ile düşük kalorili/light ürün kullanımı da yaygınlaşmaktadır.

Pazarda doğrudan satışın yanı sıra on-line satışın artış eğiliminde olduğu görülmektedir. Özellikle, Noel, Paskalya, Anneler Günü, Sevgililer Günü gibi tatil dönemlerinde/önemli günlerde veya küresel düzeyde hayata geçirilen “Black Friday”, “Cyber Monday” gibi indirim/promosyon dönemlerinde fiziksel ve online satışlar da doğrudan etkilenmektedir.

Taksitli satış imkanı sunulması da Şilili tüketicilerin alım kararlarını olumlu yönde etkilemekte, tek seferde ödeme yapmaktan ziyade olabildiğince fazla taksite bölerek alım yapmak tercih edilmektedir.

Sektörlere veya ürünün türüne göre satışı etkileyen faktörlerin öncelik sırasının değiştiğini söylemek de mümkündür. Örneğin, rekabetçi fiyatlandırmanın olduğu hızlı tüketim ürünlerinde daha uygun fiyatlı ve genellikle Uzak Doğu ve Asya ülkelerinden ithal edilen ürünler tercih edilirken, dayanıklılığına veya güvenilirliğine önem verilen ürünlerde kaliteli ABD veya Avrupa menşeli ürünler tercih sebebidir.

Kamu İhaleleri

2003 yılından itibaren kamu mal ve hizmet alımlarında, oluşturulan elektronik platform (ChileCompra-<http://www.chilecompra.cl>) yoluyla hizmet verilen Şili’de, kamu ihale süreci genel anlamda şeffaf ve etkin bir şekilde işletilmektedir.

Kamu Alımları konusundaki temel mevzuat 30 Temmuz 2003 tarihli Kanundur. (Ley de Compras Publicas-Ley No: 19.886). Kanun, kamu alımlarında elektronik alım sürecinin işletilmesini zorunlu kılmaktadır. Ancak, kamu teşekkülü niteliğindeki kuruluşlar alımlarını

kendi mevzuatları uyarınca yapabilmektedir ki bu nitelikteki kuruluşların güncel listesinin (<https://www.sepchile.cl/>) adresinden takibi mümkündür.

Kamu alımlarına ilişkin temel anlayış, yerli ve yabancı mal ve hizmet sunucuları arasında bir ayrım gözetilmemesidir. Kamu alımları mevzuatında, yerli mal ve hizmet sunucuları için preferans marjı veya mal, hizmet ve/veya sunucunun menşesine bağlı bir ayrımcılık söz konusu değildir. Fiyat, mal ve hizmet sunucuların ilgili alanda deneyimi, ilgili ürünlerin teknik kalitesi, satış sonrası hizmetin mümkün olup olmadığı gibi aynı zamanda ihale şartnamesinde detaylandırılması gerekli objektif kriterler alım sürecinde gözetilmektedir. Öte yandan, ayrımcı bir uygulama olmamakla birlikte, Küçük ve Orta Ölçekli İşletmelerin (Pequeña y Mediana Empresas-PyMEs) kamu alımları sürecine katılımlarının özendirildiği de not edilmelidir.

Hem mal hem de hizmet alımlarında, farklı düzeylerde yaklaşık 850 kamu biriminin dahil olduğu "ChileCompra", kamu alımları sürecini hem alıcılar hem de tedarikçiler açısından kolaylaştırmak adına Maliye Bakanlığı gözetiminde ancak bağımsız çalışan bir kamu ajansı niteliğindedir. 16 bölgesel ofis aracılığıyla hizmet sunmaktadır. ChileCompra bünyesindeki MercadoPublico platformu üzerinden (<https://www.mercadopublico.cl>) tüm ihale ilanlarına ve ilgili dokümanlara ulaşabilmek mümkündür. Sistemin yaklaşık 150.000 aktif kullanıcısı olduğu bilinmektedir. Sistemden yararlanabilmek için alıcı ve tedarikçilerin sisteme kayıt yaptırmış olması gerekmektedir.

ChileCompra yoluyla her yıl yaklaşık 10-15 milyar dolar düzeyinde kamu alımı yapılmaktadır. (<https://datosabiertos.chilecompra.cl>) linkinde ilan edilen verilere göre 2024 yılında devlete bağlı 1086 birim tarafından 16 milyar ABD doları değerinde toplam 2.030.377 adet alım yapılmıştır.

3. ÖNEMLİ SEKTÖRLER

Tarım ve Hayvancılık

Üretim, ihracat ve istihdama katkısı ile Şili ekonomisinin önemli bileşenlerinden birini tarımsal üretim teşkil etmektedir. Şili, tarımsal üretimde, ülkenin Kuzeyden Güneye 4300 km boyunca uzanan coğrafi koşullarına bağlı iklim çeşitliliğinin avantajını yaşamakta, bu çerçevede tarımsal ürünlerde çeşitlilik ve farklı/çoklu üretim sezonlarının yanı sıra büyük alıcıların yer aldığı Kuzey yarıküre ile ters sezon üretime sahip olma (seasonality) imkanı nedeniyle, üretim ve ihracat anlamında şanslı bir konumda bulunmaktadır.

Tüm dünyada Akdeniz iklim koşulları özelliklerini gösteren sınırlı sayıda iklim bölgelerinden de birini teşkil eden coğrafi konumu, tarımsal üretim koşullarını desteklemektedir. Aynı zamanda, And Dağlarının yarattığı doğal bariyer tarafından ülkeye zararlıların gelmesi önlediği için meyve ve sebze yetiştiriciliği anlamında ülkede son derece avantajlı koşullar hakimdir. Gece ve gündüz arasındaki “thermal oscillation-thermal salınım” farkına bağlı olarak meyvelerde doğal olarak gelişen şeker ürünlere farklı bir aroma, koku ve renk vermektedir. Bu durum özellikle yaş meyve üretiminde Şili’yi ön plana çıkarmaktadır.

Yaban mersini, sofralık üzüm, erik, kiraz, kurutulmuş elma, midye, alabalık ve somonda dünyanın lider üreticisi ve ihracatçılarından olan Şili, güney yarım kürenin en büyük meyve, sert kabuklu meyve, salça ve dondurulmuş üzümü meyve ihracatçısıdır. Yine, balık unu, ceviz, kuru üzüm ve dondurulmuş hindi eti ve dondurulmuş istavrit ülkenin tarım ve hayvancılık alanında öne çıkan başlıca ihraç ürünleri arasında yer almaktadır. Ülkedeki tarımsal üretim zenginliği nedeniyle, gelişmiş bir gıda işleme sanayiine de sahip olan Şili, 2030 yılında gıda ihracatının 62 milyar dolara çıkacağı ve her üç Şili’den birinin gıda sanayiinde çalışacağı öngörülen oldukça iddialı bir senaryo ile ilerlemektedir.

Coğrafi avantajı ve çoğunlukla ada iklimi niteliğindeki iklim koşullarının dışında, ülkede bitki ve hayvan sağlığına ilişkin olarak çok sıkı tedbirler uygulanması da mevcut üretim ve ihracat kapasitesini olumlu yönde etkilemektedir. Nitekim sınır geçişlerinde, havaalanı ve limanlarda, ülke tarımını hastalık ve zararlılardan koruma amaçlı sıkı tedbirler uygulanmakta, “Phloxera” gibi, büyük zararlara yol açabilen organizmalardan ülke ari tutulmaktadır. Keza Akdeniz Meyve Sineği de Şili’de çok nadir gözlemlenmiştir.

Üretim ve pazarlamaya yönelik hizmet kalitesinin de tarım ve gıda sektörünü destekler mahiyette olduğu ayrıca not edilmelidir. Nitekim gıda işleme ve paketlenme gibi bağlantılı sektörlerde hizmet veren yabancı firmalar, ülkedeki sağlıklı ve istikrarlı finansal sistem, cazip yatırım ve iş yapma koşullarından olumlu etkilenmekte, ayrıca uluslararası pazarlarla kurulan sıkı bağ nedeniyle, pazar erişimi konusunda da sıkıntı yaşamamaktadırlar.

GSYİH’nın yaklaşık %3.8 ini doğrudan tarım sektörü oluşturmakla birlikte sektörün bağlı olduğu diğer hizmetler de dikkate alındığında bu payın dolaylı olarak yaklaşık %15’e yükseldiği düşünülmektedir. Merkez Bankası verilerine göre 2024 yılı içerisinde Şili yaklaşık 9 milyar dolar değerinde tarım, hayvancılık ve su ürünleri ihracatı gerçekleştirmiştir (sanayi ürünleri hariç). Şili’nin tarım ürünleri ihracatında, geniş STA ağının önemli bir katkısı bulunduğu belirtilmelidir.

Şili Tarım Bakanlığı Tarımsal Politikalar Ofisi ODEPA'ya göre, 2024 yılı sonu itibariyle tarım ve hayvancılık sektöründe istihdam edilenlerin toplam istihdam edilen nüfus içerisindeki oranı %5.5'dir.

Sanayi

Temel olarak uluslararası ticarete dayalı bir yapı arz eden Şili'de temel sınai üretim başta madencilik olmak üzere, gıda-tarım, su ürünleri, ormancılık, kimya, ambalaj, tıbbi cihaz-malzeme ve ilaç sektörlerine dayalıdır. Sanayi ve imalat sektörünün GSYİH'ya katkısı %56.5 seviyesinde olup bunu %31.4 ile hizmet, %3.8 ile tarım sektörleri izlemektedir.

Şili İhracatı Geliştirme Ajansı ProChile tarafından belirlenen 4 adet üretken sektör arasında bulunan sanayi ve imalat sektöründe, Merkez Bankası verilerine göre 2024 yılında 30.5 milyar dolar düzeyinde ihracat gerçekleştirilmiştir (tarım ve madencilik sektörleri hariç). Sanayi sektörü içerisinde gıda, içecek, alkollü ürünler ve tütün kategorisi 14.7 milyar dolar seviyesindeki ihracat tutarı ile ilk sırada gelmiştir. Birincil sektörlerle dayalı deneyim, ülkenin karşılaştırmalı avantajları, katma değer yaratılması, yenilikçilik, değişen arz ve talebe bağlı olarak yönetim kapasitesi söz konusu sektörde ülkenin güçlü yönlerini oluşturmaktadır.

Şili Merkez Bankası verilerine göre, 2024 yılında üretime en fazla katkı sağlayan ürünler; Madencilik sevkiyatları, ardından tarım, meyve, ormancılık ve balıkçılık sevkiyatları geliyor ürünler olmuştur.

Hizmetler

Şili ekonomisine sanayi sektöründen sonra %31.4 oranında katkı sağlayan hizmet sektöründe son 15 yıl içerisinde yıllık ortalama %13'lük büyüme ile önemli bir ihracat potansiyeli yakalanmıştır.

Son yıllarda, küresel hizmetler alanında sahip olduğu teknoloji ve yetenek ağı ile kendisini Latin Amerika'da bir üs (hub) olarak pazarlayan Şili, uygulamaya koyduğu "Teknoloji Vizesi-Visa Tech: Talent Attraction Program" kapsamında teknoloji sektöründe faaliyet gösteren girişimcilerin hızlı ve kolay şekilde (15 iş günü) çalışma vizesi alabilmesinin önünü açarak ülkenin beşeri ve entelektüel sermayesini artırmayı hedeflemektedir (Bkz. <https://tramitesonline.inversionextranjera.cl>).

Sonuncusu 2019 yılında hazırlanan GEDI Küresel Girişimcilik Endeksinde 138 ülke arasında 19. sırada yer bulan ülke Tholons Top Digital Nations sıralamasında da 12. sırada yer almıştır. OECD PISA sonuçlarına göre ise eğitim seviyesinde Latin Amerika'da lider konumdadır. Benzer şekilde, INSEAD 2023 Küresel Yetenek Rekabetçiliği Endeksinde de 67 ülke arasında Şili 48. sırada gelmiş olup Latin Amerika ve Karayiplerde belirlenen 10 ülke arasında 4. sırada yer almıştır.

Ookla Speedtest tarafından 2024 yılı itibari ile ilan edilen küresel ölçümlere göre Şili, sabit geniş bant hızında Singapur, Hong Kong ve İzlanda'nın ardından 4. sırada gelmiştir (263.63

mb/s). Daha önce Kasım 2021-Kasım 2022 dönemine ilişkin yapılan ölçümlerde Şili sabit geniş bant internet hızında Singapur ve Çin gibi ülkeleri geride bırakarak dünyada ilk sırada ölçülmüştür (216.4 mb/s). 5G teknolojisinde Latin Amerika'nın öncü ülkesi olan Şili'de fiber optik altyapısının kapsamının genişletilmesi çalışmaları hızla devam etmektedir. Ulaşım ve Telekomünikasyon Bakanlığına bağlı Telekomünikasyon Müsteşarlığının (SUBTEL) temel önceliklerinden biri, ülkede 5G Ağı ve Hizmetlerinin dağıtımını sağlamak olarak açıklanmıştır. 5G Teknolojisinin başlıca faydaları arasında, yüksek hız, yüksek kapasite, farklı ağlar arasında doğrudan bağlantı, ulaşım ve altyapı sistemlerinde verimlilik, e-ticarette gelişim sıralanmıştır. Ulusal 5G Planı ülkede, teknoloji ve altyapı alanında bir dizi proje ve yatırımı da beraberinde getirmektedir. Akıllı kent teknolojileri ve çözümleri ile de son yıllarda büyük bir ivme yakalayan Şili'de tele-tıp uygulamaları, akıllı toplu taşıma çözümleri vb. gelişmeler yatırımcılara önemli fırsatlar sunmaktadır. Küresel Finans Merkezleri Endeksi-GFCI tarafından Başkent Santiago, 2024 yılında Latin Amerika ve Karayipler Bölgesinde en akıllı ve sürdürülebilir kentler sıralamasında 6. sırada gelmiştir.

Nitekim 2020 yılı sonunda Şili'yi diğer Latin Amerika ülkelerinden ayırtıracak yeni bir ülke imajı stratejisi açıklanmıştır. Ülkenin 2020-2030 marka stratejisi olarak lanse edilen proje kapsamında Şili paradigmasının ve imajının artık değişmesi gerektiği, geçmişte manzarası ve doğasıyla tanınan ülkenin bugün itibarıyla, aynı zamanda insanları ve dünyaya katkıda bulunabilecek yetenekleri ile öne çıkacağı belirtilmiştir. Yabancıları Şili'yi ziyaret etmeye davet etmenin ötesinde, Şili'nin dünyaya neler sunabileceğine odaklanılacağı ifade edilmiştir. "Şili Geleceği Yaratıyor" (#ChileCreatingFuture) kampanyası kapsamında, önceki uluslararası tanıtım stratejilerinden bir sapma olarak odak noktası "manzaradan insana, coğrafyadan yeniliğe, büyümeden sürdürülebilirliğe ve ülkenin alabileceğinden ziyade verebileceklerine" kaydırılmıştır. Aşılınmaya çalışılan fikrin; Şili'nin uluslararası güce sahip, dünyayı önemseyen, bu dünyayla bütünleşmiş ve bu dünyanın bir parçası olduğunu hisseden ve katkıda bulunmayı amaçlayan bir ülke olduğunun altı çizilmiştir.

Şili İhracatı Geliştirme Ajansı ProChile tarafından ihracatta 4 kilit sektör arasında gösterilen hizmetler sektörünün tanıtımına ilişkin olarak "Chile, un Mundo de Servicios-Şili: Hizmetler Dünyası" (<https://chileservicios.com/>) platformu bulunmaktadır. Pro Chile'ye göre Şili'nin en üretken olduğu alt sektörler arasında ise madencilik hizmetleri, sürdürülebilir enerji çözümleri, akıllı şehir çözümleri, müteahhitlik-mühendislik-mimarlık hizmetleri gelmektedir. Şili'nin hizmetler sektörüne ilişkin 2 adet sektörel markası da bulunmakta olup bunlar Şili'yi bir yükseköğrenim destinasyonu olarak ön plana çıkaran Learn Chile (<https://www.learnchile.cl/>) ve dijital hizmetler alanında yaratılan "Ch1l3, a Digital Country_" (<https://chiledigitalcountry.com/>) markalarıdır.

Özellikle teknoloji sektörünün küresel aktörleri tarafından Şili son yıllarda yakından takip edilmekte ve bilişim sektörü özelindeki yabancı yatırımlar gittikçe artmaktadır. 2022 Şubat ayı itibarıyla Amazon Web Services (AWS) tarafından dünya çapında veri merkezleri açmak için belirledikleri 30 yerel bölge arasına 2022-2023 dönemi için başkent Santiago'nun da dahil edildiği açıklanmıştır. Yetkililer tarafından, Şili'nin hızla hayata geçirdiği teknolojik dönüşüm ve değişim hedefinin Şili'yi bilişim yatırımları alanında stratejik bir ülke yaptığı vurgulanmıştır.

InvestChile tarafından hazırlanan [Şili Küresel Hizmetler ve Teknoloji Sektörü Raporunda](#) Şili'nin Latin Amerika'nın dijital merkezi (hub) olduğu, örneğin bulut sektörünün yıllık %23'lük büyüme

oranı ile bölge ortalamasının üzerinde kaldığı vurgulanmıştır. Yine telekomünikasyon ve bilgi işlem hizmetleri alanında yıllık %7.4'lük büyüme kapasitesi bulunduğu ifade edilmiştir.

2016 yılından itibaren Google, Microsoft, AWS, Oracle, Ascenty ve Huawei tarafından ülkeye yapılan teknoloji yatırımlarının hız kazandığının altı çizilmiştir. Microsoft tarafından Aralık 2020'de Şili'ye yapılan ve Microsoftun o zamana kadarki en büyük yatırımı olarak tarihe geçen yatırımının 4 yıl içerisinde 11.3 milyar ABD doları değerinde kar sağlayacağı, Invest Chile tarafından portföye dahil edilen 23 ayrı teknolojik altyapı projesi yatırım tutarının 3.3 milyar ABD doları düzeyinde olduğu belirtilmiştir.

Anılan raporda yarıca, Huawei Küresel Bağlantılılık Endeksi (Global Connectivity Index) sonuçlarına göre Şili'nin dünyada 30 uncu, bölgesinde ise 1 inci sırada olduğu belirtilerek Google tarafından 2019 yılı sonunda başlatılan proje kapsamında su altına döşenen fiber optik kablo sisteminin Los Angeles (ABD) ve Valparaíso (Şili) arasında uzandığı ve buradan Santiago yakınındaki Quilicura'da yer alan veri merkezine bağlanarak Peru, Kolombiya, Panama, Porto Riko, Venezuela, Brezilya ve Arjantin'e ulaştığı ifade edilmiştir. Ayrıca Şili'nin 2020 yılında hayata geçirdiği başka bir sualtı fiber optik kablo projesi kapsamında Yeni Zelanda ve Avustralya arasında da bağlantı sağladığı belirtilmiştir. Yine, ülkenin ulusal fiber optik kapsayıcılık projesi dahilinde de 450 milyon ABD doları değerinde bir yatırım bulunduğu ve 36 bin kilometrelik alana ulaşarak fiber optik altyapısını ikiye katlayacağı dile getirilmiştir.

Ocak 2024 itibari ile Humboldt Projesi adı verilen ve Güney Amerika ile Asya-Pasifik ülkeleri arasında bir su altı fiber optik bağlantısı olarak 14.800 km uzunluğunda tasarlanan proje tanıtılarak Şili'nin dijital hizmetler alanında bölgenin merkezinde konumlandığının altı çizilmiştir.

Yine, veri merkezi ve bulut bilişim (cloud computing) alanında da Şili'nin ülke istikrarı, telekomünikasyon altyapısı, sürdürülebilir enerji kaynakları ile elektrik üretim kapasitesi ve hem ulusal hem bölgesel pazarlara ulaşma avantajı sayesinde ülkenin bölgesinde lider konumda bulunduğu vurgulanmıştır. ABD merkezli teknoloji devleri Google, Microsoft, Amazon Web Services, Oracle'ın yanı sıra Ascenty (Brezilya/ABD), Huawei (Çin), Nabiax (İspanya), Odata (Brezilya) Şili'ye son yıllarda yaptıkları veri merkezi yatırımlarında öne çıkan uluslararası firmalar olmuştur.

Şili Gümrük İdaresi verilerine göre 2024 yılında Şili'de hizmet ihracatı ilk defa 2,8 milyar ABD doları bariyerini aşmış ve 2023 yılına kıyasla %40'lık bir artış gerçekleştirmiştir. Özellikle bilgi teknolojileri alanında kayda değer gelişmeler yaşanmıştır.

Diğer taraftan, Şili, DTÖ Hizmet Ticareti Genel Anlaşması (GATS) taahhütlerinin açıklık düzeyi ve üstlenilen taahhüt sayısı (140) bakımından, Latin Amerika ortalamasının (119) üzerinde olmakla birlikte, OECD ortalamasının (330.4) altındadır. Bir kısmı -hizmet sunuculara çalışma izni ile ilgili uygulanan süre kısıtları veya arazi ve emlak alımlarında, sahilinden veya sınır noktalarından belirli bir mesafe uzaklığın gözetilmesi gibi- yatay nitelikli olan kısıtların ötesinde, sektör-spesifik kısıtlar da mevcuttur. Ayrıca, yabancı yatırımcılara ayrımcı bir uygulama şeklinde olmaktan ziyade, düzenleyici engel niteliğinde olan mevcut düzenlemelerin dijital hizmetler, deniz taşımacılığı, telekomünikasyon hizmetleri gibi sektörlerde yoğunlaştığı görülmektedir.

OECD Hizmet Ticareti Kısıt Endeksi (OECD Services Trade Restrictiveness Index-STRI) 2022 verilerine göre Şili, indeks kapsamında ele alınan 22 sektörde genel olarak OECD ortalamasından ve pek çok üye ülkeden düşük seviyede kısıta sahip ülke olarak değerlendirilmiş olup muhasebe, hava taşımacılığı, yasal hizmetler ve depolama en az kısıta sahip sektörler olurken, radyo ve televizyon yayıncılığı, iletişim, gümrük komisyonculuğu ve kurye hizmetleri en fazla kısıtın görüldüğü sektörler olarak öne çıkmıştır.

Pazar açıklığının OECD ortalamasının altında kaldığı hizmet sektörlerinin başında gelen, Kurye Hizmetleri ve Posta Dağıtım Hizmetlerinde, ilgili hizmet sunumunun, tamamının devlete ait “Correos de Chile” eliyle yapılıyor olması, ayrımcı olmaktan ziyade, mevzuat alt yapısından kaynaklanan düzenleyici engel niteliği taşımakta iken mal ihracatının %97’sinin yapılmasına araç teşkil eden deniz taşımacılığında, yabancı sermaye katılımı (capital extranjero) üst limiti, kabotaj hakkının Şili bayrağı taşıyan gemilere tanınması, gemicilik şirketlerinde yönetim kurulu üyelerinin tamamının Şili vatandaşı olması gibi “ayrımcı” olarak nitelenebilecek bazı uygulamalar da göze çarpmaktadır. Yine, gümrük komisyonculuğu hizmetinde, yabancı katılımı %49 ile sınırlandırılmakta olup gümrük komisyoncularının Şili vatandaşı olması gerekmektedir.

Madencilik

Son yıllarda ekonominin çeşitlendirilmesi yönünde atılan adımlara rağmen, Şili’de öne çıkan sektörlerin başında gelen madencilik, ülkede üretim ve ihracatın temel taşı oluşturmaktadır.

Başta bakır olmak üzere, lityum, molibden, potasyum, gümüş, iyot gibi maden ve minerallerin önemli üreticisi olan Şili’de 13 bölgede madencilik üretimi yapılmakla birlikte geniş çaplı madencilik başta kuzey bölgeler olmak üzere Tarapaca, Antofagasta, Atacama, Coquimbo, Valparaíso, Metropolitan Bölge ve O’Higgins bölgelerinde yapılmaktadır.

Şili’de madencilik alanında faaliyet gösteren büyük firmaların %99’u molibden, %92’si demir, %94’ü bakır, %88’i gümüş ve %64’ü altın madenciliğinde faaliyet göstermektedir (<https://consejominero.cl/mineria-en-chile/mineria-en-numeros/>).

Şili Maden Konseyi tarafından en son Şubat 2025 itibari ile güncellenen bir yayına göre Şili, %24’lük pay ile dünya bakır üretiminde 1., %15’lik pay ile dünya molibden üretiminde 3., %5’lük pay ile dünya gümüş üretiminde 7. Sırada gelmektedir. Bakır üretiminin %27’si devlet işletmesi CODELCO, %73’ü ise özel sektörde faaliyet gösteren firmalar tarafından karşılanmaktadır. Madencilik GSYİH’ya katkısı %12 olarak ölçülmekle birlikte diğer sektörlerle olan katma değeri sayesinde GSYİH’ya olan katkısının esasen %20’nin üzerinde olduğunu söylemek mümkündür. Madencilik faaliyetlerinin ana merkezi Antofagasta Bölgesinde bölge ekonomisine katkısı %52’dir. Yine, yaklaşık 10 milyonluk toplam işgücünün %3’ü madencilik sektöründeki doğrudan istihdamı temsil etmekte olup madencilik sektörünün sağladığı dolaylı istihdam da dikkate alındığında bu oranın %10’a yaklaştığını, yani sektörün yaklaşık 1 milyon kişiye istihdam yarattığını söylemek mümkündür.

Dünyanın en büyük 20 bakır madeninden 7’si Şili’de bulunmakta olup bunlar Escondida, Collahuasi, El Teniente, Chuquibambilla, Los Pelambres, Radomiro Tomic ve Los Bronces’dir.

Escondida dünyanın en yüksek bakır üretimi gerçekleştirilen madeni olup yılda 1 milyon Ton üzerinde üretim gerçekleştirilmektedir.

Dünya maden rezervleri bakımından Şili'nin sahip olduğu paylara bakıldığında %33 ile lityum, %19 ile bakır, %9 ile molibden, %7 ile altın ve %4 ile gümüş öne çıkmaktadır. Üretimde bakır, renyum, iyot ve doğal nitratlarda dünya birincisi olan Şili, lityum, molibden ve bor bileşikler üretiliminde dünyada ikinci, gümüşte beşinci ve potasyum bileşiklerinde sekizinci sırada gelmektedir. Dünya doğal nitratlar üretiminin tamamı, iyot üretiminin %67'si, renyum üretiminin %50'si, bakır üretiminin %24'ü, lityum bileşikler üretiliminin %30'u ve molibden üretiminin %17'si Şili tarafından karşılanmaktadır (<https://www.sonami.cl/v2/informacion-de-la-mineria/>).

Madencilik Konseyi tarafından ilan edilen güncel verilere göre Şubat 2024 itibariyle geçmiş dönemden devam eden projeler dahil 2032 yılına kadar öngörülen mevcut madencilik yatırımları portföyü toplamda 65.7 milyar ABD doları seviyesindedir. 2018-2022 Hükümet Programında olduğu gibi Mart 2022 itibariyle göreve başlayan Boric Hükümetine ait yeni programda da madencilik sektörüne önemli yer ayrılmış olup madencilik faaliyetlerinin ekonomik ilerlemenin motor gücü olmaya devam edeceği açıktır. Ülkeye yapılan doğrudan yabancı yatırımlar içerisinde madencilik sektörü ilk sırada gelmekte olup sektördeki doğrudan yabancı yatırım stoğu 70.8 milyar ABD dolarını aşmıştır.

Sürdürülebilir ve verimli madencilik yatırımlarının yapılmasını ilke edinen Şili, aynı zamanda, Peru, ABD ve Meksika gibi bölge ülkelerine yılda 100 milyon ABD doları değerinde madencilik teknolojisi hizmeti de ihraç etmektedir. Ayrıca, ülkede faaliyet gösteren madencilik şirketlerinin, makina vb. ekipman, teknoloji ve hizmet alımlarının yıllık ortalama 15 milyar dolar düzeyinde olduğu hesaplanmaktadır.

2024 yılında da daha önce olduğu gibi madencilik en önemli ihracat kalemi olarak öne çıkmış olup yalnızca bakır ihracatı toplam 50.8 milyar dolar düzeyinde gerçekleşmiştir. Bu rakam Şili'nin toplam ihracatının neredeyse yarısında denk düşmektedir. Nitekim halihazırda dünya bakır üretiminin yaklaşık çeyreğini (%24) karşılayan Şili, toplam küresel üretimin yarısından fazlasını (%60) satın alan Çin'in bu alandaki en büyük tedarikçisi konumundadır. Şili, bakır ihracatının toplam %33'sini rafine, %51'ünü ise konsantre olarak gerçekleştirmektedir.

Diğer taraftan, Şili'de maden yataklarının yıpranması/eskimesi dolayısıyla maden cevherlerinin kalitesinin düşmeye başlaması ve son yıllarda artarak devam eden kuraklık problemi sebebiyle 2019 yılından itibaren bakır üretiminde azalış trendine girilmiştir.

Şili, son dönemde, değerli lityum kaynaklarının yarattığı fırsatlarla da dikkat çeker hale gelmiştir. "Lityum Üçgeni" olarak bilinen Şili (Salar Atacama), Bolivya (Salar de Uyuni), Arjantin (Salar de Arizaro) arasındaki bölge dünya lityum rezervinin %75'ini ihtiva etmektedir. Şili'de deniz seviyesinden 1.4 mil yükseklikteki "Salar Atacama" göl yatağı, dünya lityum rezervinin %27'sini barındırmakta olup dünyanın kanıtlanabilmiş en büyük lityum kaynağıdır. Dünya toplam lityum rezervleri bakımından ise %33'lük pay ile Şili ilk sırada gelmekte olup onu %22'lik pay ile Avustralya ve %13 ile Arjantin izlemektedir. Dolayısıyla, "Beyaz altın" olarak bilinen lityumda, en büyük rezerv alanına sahip olmakla birlikte Şili üretimde Avustralya'nın gerisinde kalmakta olup son yıllarda bu hususta Arjantin de arayı kapatmaya çalışmaktadır. Nitekim

2016 yılına kadar dünyanın lider lityum üreticisi konumunda olan Şili, mevcut durumda liderliği Avustralya'ya bırakmıştır. Şili Maden Konseyi-Consejo Minero 2024 verilerine göre, dünya lityum üretimi sıralamasında %37'lik pay ile Avustralya ilk sırada iken onu %20'lük pay ile Şili, %17'lik pay ile Çin ve %8'lik pay ile Arjantin takip etmektedir. Sıcaklığa dayanıklı cam ve seramik ürünleri üretiminden ilaç sanayiine yaygın bir kullanım alanı olan lityum, özellikle şarj edilebilir pil üretiminde kullanılmakta olup elektrikli araç endüstrisinin en büyük ihtiyaçlarından birini teşkil etmekte, temiz ulaşım teknolojileri açısından önemli fırsatlar sunmaktadır. Şili Enerji Bakanlığının da, 2050 yılı itibarı ile kamu taşımacılığının tamamını elektrikli araçlarla sağlama gibi bir hedefi bulunmaktadır. Artan talep karşısında lityum fiyatlarında da son yıllarda artış kaydedilmiştir.

Enerji

Enerji alanında net ithalatçı konumunda bulunmakta olan Şili, büyük oranda ithal enerjiye bağımlıdır. Maden açısından çok zengin olmakla beraber (bakır ve lityumda dünyanın önde gelen üreticisi ve ihracatçısı) petrol ve doğal gaz kaynakları yetersiz olan Şili enerji ihtiyacının yaklaşık %60'ını ithalat yoluyla karşılamaktadır. Arjantin, Peru, Bolivya gibi komşu ülkelerden önemli miktarda petrol ve doğal gaz ithal edilmekte, nükleer enerji üretimi ise sismik hareketliliğin yarattığı hassasiyet nedeniyle en azından mevcut aşamada bulunmamaktadır.

Enerji sektöründe özel sektör kuruluşları yerli ve yabancı ayrımı gözetilmeksizin faaliyet gösterebilmektedir. Bununla birlikte, enerji sektöründe ENAP (Empresa Nacional del Petroleo) gibi %100 devlet sermayesine sahip şirketler de bulunmaktadır.

Şili enerji politikası Enerji Bakanlığı tarafından belirlenmekle birlikte bu alanda Ulusal Enerji Komisyonu (CNE), Elektrik ve Doğal Gaz Gözetim İdaresi (SEC) ve Şili Nükleer Enerji Komisyonu (CCHEN) ve sürdürülebilir enerji alanında faaliyet gösteren Sürdürülebilir Enerji Ulusal Merkezi gibi yardımcı kamu tüzel kişilikleri de faaliyettedir.

Şili'de elektrik üretimi, dağıtım ve iletimi tamamen özel sektör eliyle yürütülmekte olup Enerji Bakanlığı (Şili Ulusal Enerji Komisyonu-CNE ile Elektrik ve Yakıt Sektörleri Denetmenliği-SEC vasıtası ile) yalnızca düzenleyici konumdadır.

Şili'de elektrik dağıtım/iletim firmalarının üst kuruluşu şeklinde faaliyet gösteren kuruluş La Asociación Gremial de Empresas Eléctricas (<https://www.electricas.cl/>) olup ülkenin en büyük elektrik üretim ve dağıtım şirketleri arasında Enel, AES Gener, Engie Chile y Colbún gelmektedir. Bu firmalar arasında elektrik üretiminde en büyük paya sahip olan ENEL bir çok ülkede de faaliyet gösteren çok uluslu bir şirket olması dolayısıyla yerli ve yabancı tedarikçi firmalar için uluslararası bir kayıt sistemine sahiptir:

Bkz: (<https://globalprocurement.enel.com/become-a-supplier>)

Sisteme kayıt olup akredite olan firmalar aşağıdaki linkten takip edilebilecek ihale süreçlerine katılabilmektedir:

(<https://globalprocurement.enel.com/tenders-and-opportunities/procurement-plan>)

Her ne kadar konvansiyonel enerji kaynakları bakımından dışa bağımlı olsa da, son yıllarda ülke, yenilenebilir enerji kaynaklarına yönelerek bu açığı kapatma gayreti içerisine girmiştir.

Şili, sahip olduğu doğal kaynaklar ve coğrafi özellikler ile kendisini dünyanın “doğal enerji laboratuvarı” olarak konumlandırmaktadır. Yılda 4 bin saatlık güneş ışığı potansiyeli ve yüksek radyasyon seviyesi ile güneş enerjisi üretiminde uygun koşullara sahip olmakla birlikte, ülkenin Antofagasta, Coquimbo, Biobio, Los Lagos ve Magallanes bölgeleri başta olmak üzere neredeyse tamamında rüzgar enerjisi de üretilebilmektedir. Esasen, 4300 km uzunluğunda ve 177 km genişliğinde bir ülke olmasının başlı başına enerji politikaları açısından zorluklar yarattığı Şili, aynı zamanda dünyanın en büyük solar enerji potansiyeline sahip bölgesi Atacama Çölü nedeniyle avantajlara da sahiptir. 140.000 km² büyüklüğündeki Atacama Çölü, metrekaresine başına günde, 9kWh radyasyon salınımıyla, dünyanın en güçlü güneş enerjisi kaynağına sahip bölgesi olarak bilinmektedir.

Nitekim, son 10 yılda Şili’nin başta rüzgar ve güneş enerjisi olmak üzere, yenilenebilir enerji kaynaklarına yönelimiyle bu alanda sağlanan gelişmeler, Şili’yi yenilenebilir enerji konusunda dünya çapında bir konuma getirmiştir. Temiz enerji alanındaki yatırımlarda en çekici pazarları ölçen Climatescope 2024 değerlendirmesine göre yenilenebilir enerji sektöründe yatırım yapılabilecek en çekici pazarlar sıralamasında toplam 105 ülke arasında 7. sırada, gelişen pazarlar içerisinde ise Hindistan’dan sonra 2. sırada yer almıştır. Bölgesinde ise Brezilya’dan sonra 2. Sırada yer almaktadır.

2025 yılına kadar kömür yakıtlı enerji santrallerinin yarısının, 2040 yılına kadar ise tamamının kapatılmasını hedefleyen Şili, 2024 yılında toplam elektrik üretiminin %70’ ini yenilenebilir kaynaklardan sağlamıştır. Bu kaynaklar içerisinde hidrolik enerji % 30, güneş enerjisi ve rüzgar enerjisi ile birlikte % 34 lük paya sahiptir. Buna karşılık, doğalgazdan elektrik üretimi % 30 iken, kömürün payı ise %16’dır. (<https://generadoras.cl/generacion-electrica-en-chile>).

Ayrıca Şili, Nisan 2020 itibariyle güncellemiş olduğu Ulusal Katkı Beyanını (NDC) Birleşmiş Milletler İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesi (Paris Anlaşması) kapsamında sunmuş olup sera gazı (GHG) bütçesinin 2020 ile 2030 arasında 1,100 milyon metrik ton karbondioksit eşdeğerini (MtCO₂e) aşmamasını hedeflemektedir.

Son yıllarda, Şili’de enerji sektöründe yenilikçi yaklaşımlar içeren projeler ve yatırımlar hız kazanmıştır. Ayrıca, Şili’nin temiz ve yenilenebilir enerji alanında ihracat kapasitesini de artırma niyetiyle çevre dostu yakıtlara ve ulaşımda elektrikli araçların kullanımına yöneleceği ve 10 yılda 230 bin hektar alanın ağaçlandırılacağı da ifade edilmiştir. Ülke, 2050 yılı itibarıyla “Carbon-neutral Country” olmayı hedeflemektedir.

Benzer şekilde, Şili Üretim Teşvik Ajansı (Corporación de Fomento de la Producción- CORFO) tarafından yapılan açıklamada, hükümet tarafından Atacama Çölü’nde ayrılan 12.000 hektarlık alanda 12 milyar ABD doları değerindeki 18 farklı proje ile Şili’nin yeşil hidrojen pazarında önemli bir oyuncu ve Güney Amerika’da yeşil hidrojenin ihracat merkezi olma hedeflerinin altı çizilmiştir. Şili’nin özellikle güneş ve rüzgar enerjisi gibi eşsiz yenilenebilir kaynaklarını değerlendirilerek 10 yıl içerisinde 25 gigawatt (GW)’lık hidroliz kapasitesi ile dünyanın en düşük maliyetli üreticisi olma gibi iddialı bir hedefi bulunmakta olup yeşil hidrojen yatırımlarının Covid-19 salgınının Şili ekonomisine olan etkilerini bertaraf etmede kilit rol oynayacağına inanılmaktadır. Mart 2022’de görevi devralan Gabriel Boric Hükümetinin de devlete ait lityum ve yeşil hidrojen üretim tesisleri kurulması hedefi bulunmaktadır.

Şili Sürdürülebilir Enerji Yol Haritası 2050 belgesine

(https://www.energia.gob.cl/sites/default/files/hoja_de_ruta_cc_e2050.pdf) linkinden erişim sağlanabilir.

4. PAZARDA DİKKAT EDİLMESİ GEREKEN HUSUSLAR VE DİĞER BİLGİLER

İş Kültürü

Şili iş kültüründe hiyerarşi ve emir-komuta zincirinin gözetilmesine önem verilmektedir. İş görüşmelerinde karşılıklı güven ilişkisinin tesisi çok önemli olmakla birlikte, bankaların veya danışmanlık firmalarının alıcı-satıcı firmaları birbirleriyle tanıştırmaları ilk aşamada ilişkilerin kurulmasını kolaylaştırabilmektedir. Öğle ve akşam yemekleri iş görüşmeleri için tercih edilebilmekte, firma ziyaretleri yapılması düşünülüyor ise gerekli bağlantıların/randevuların önceden alınması zaruret arz etmektedir.

Mümkünse e-posta veya telefon kullanımı yerine ticaretle, alıcı ve satıcının doğrudan bir araya gelmesi/yüz yüze iletişim yaygındır ve tercih edilmektedir. Şilili alıcılar, potansiyel tedarikçilerinin üretim tesislerine veya showroomlarına yerinde inceleme ziyareti gerçekleştirmeye büyük önem vermekte, yüz yüze ikili görüşmelerde katalog gibi basılı tanıtım materyallerinden ziyade ürün numunelerinin sergilenmesi alım kararlarında çok daha fazla etkili olmaktadır. Uzaktan ilk temaslarda detaylı ürün kataloglarına yer verilen içerik bakımından zengin bir web-sitesinin varlığı temaların ilerlemesi açısından oldukça etkilidir.

Şilili alıcıların bölge ülkelerine kıyasla daha profesyonel ve ciddi bir tutum sergilediklerini söylemek mümkündür.

İlk temasın firmanın üst düzey yöneticisiyle sekreteri aracılığıyla yapılması beklenmektedir. E-posta kullanımı mevcut olmakla birlikte genellikle hızlı dönüş yapılmamaktadır. Özellikle Güney Amerika'da tatil dönemi olan Ocak-Şubat aylarında iş görüşmesi planlanması oldukça zordur.

Görüşmelerde dakikliğe önem verilmekle birlikte Şili tarafının en az 15 dakika gecikmesi normal karşılanmaktadır.

İlk temalar çoğunlukla oldukça resmi nitelikte olup zamanla samimiyet yaratılmaktadır. Hispanik kültüründe genellikle iki isim ve hem anne hem babadan gelen iki soy isim art arda bulunmakta, ilk isim ve ilk soy isim kullanılmaktadır. Karşı tarafa soy isminin önüne Bay/Bayan kelimeleri eklenerek hitap edilmesi beklenmektedir.

İlişki tesisinden önce hediye alışverişi yaygın olmamakla beraber seçilen hediyelerin ajanda, kalem gibi küçük ve sembolik olması tavsiye edilmektedir.

İş görüşmelerinde özellikle büyük şehirlerde resmi kıyafet tercih edilmektedir. Toplantı başlangıcında tüm katılımcılar arasında kartvizit alışverişi yapılmakta olup hazırlanacak kartvizitlerin bir yüzünün İngilizce bir yüzünün İspanyolca olması fayda sağlayacaktır.

İş sunumlarının baskı unsuru kullanılmadan yapılması önem arz etmekte olup müzakereler genellikle Avrupa ve Kuzey Amerika'ya nazaran daha yavaş ilerlemektedir. İş insanları arasında İngilizce bilme oranı nüfusun geneline göre yüksek olsa da genellikle İspanyolca tercih

edilmektedir. Anlaşmaların yazılı belgelere dayandırılması ve sözleşmelerin noter tarafından tasdiki gereklidir.

İş toplantılarında konuşma sırasında araya girilmesi/sözün kesilmesi kabalık olarak algılanmamakta, aksine ilgili ve hevesli olduğu izlenimi yaratmaktadır. Göz temasına önem verilmektedir.

İş yemekleri genellikle uzun sürmekte, aceleci bir tavır sergilenmemektedir. Sohbetlerde siyaset ve insan hakları gibi hassas konuların konuşulmasından kaçınılması, aile hayatı gibi konulara öncelik verilmesi tavsiye edilmektedir.

Şili ticaret erbabı, ülkemiz ile uzun yıllardır kesintisiz süregelen siyasi-ekonomik ilişkiler ve serbest ticaret politikalarının etkisiyle ticaret yapmaya yatkındır. Son yıllarda, Türk Dizilerinin ülkede gösterime girmesi ile birlikte genel olarak ülkemize ve ihraç ürünlerimize yönelik gittikçe artan olumlu bir algı oluşmuştur.

Fuarlar, ticaret heyetleri, sergiler gibi ilgili ülke iş çevrelerinin birbirleriyle doğrudan temas edebilecekleri her tür ortam, ticaret erbabının birbirlerini daha yakından tanımaları ve karşılıklı güvenin tesisi açısından önem taşımaktadır.

Para Kullanımı (kredi kartı, çek dahil)

Şili'nin resmi para birimi Şili Pesosu'dur (CLP). Bir Şili Pesosu, alt birimi olan 100 Centavos'a eşittir. İthalat-ihracatta ABD doları cinsinden ödeme yaygındır. Kredi kartı ve çek kullanımı hemen her alanda mümkündür.

Pasaport ve Ülkeye Geçici Giriş Vizesi Uygulaması

Genel bir norm olarak, Şili'ye girmek için geçerli bir pasaport sahibi olmak gereklidir. Ancak, Arjantin, Paraguay, Uruguay, Brezilya, Ekvator, Kolombiya, Peru ve Bolivya vatandaşları kimlik kartlarını göstermek suretiyle ülkeye giriş yapabilmektedir. Diğer ülke vatandaşlarının ise ülkeye giriş amaçları doğrultusunda ya geçerli bir pasaport ile vizesiz veya vize alarak ülkeye girmelerine izin verilmektedir. Giriş amacına göre gereken vize türleri, süreler ve ücretler gibi detaylı bilgilere (<https://www.consulado.gob.cl/>) linkinden erişim sağlanabilir.

Şili'de 21 Nisan 2021 tarihinde yayınlanan ve 12 Şubat 2022 tarihinde yürürlüğe giren yeni Göç ve Yabancılar Yasası (Ley de Migración y Extranjería-Ley 21.325) kapsamında yabancıların Şili'ye girişlerinde başvurabilecekleri 4 tip vize bulunmakta olup bunlar; **Geçici Giriş İzni (Permanencia transitoria)**, **Resmi İkamet İzni (Residencia oficial)**, **Geçici İkamet İzni (Residencia temporal)** ve **Daimi İkamet İzni (Residencia definitiva)** olarak belirlenmiştir.

Pek çok diğer ülkenin aksine, Şili'de ticari vize uygulaması bulunmadığından potansiyel yabancı yatırımcıların ve iş insanlarının ikamet amacı taşımadan iş gezisinde bulunmak maksadıyla ülkeye girişlerini geçici giriş izni (turist vizesi) kapsamında yapmaları gerekmektedir. Türk vatandaşları, ticari bir faaliyet yürütme ve iltica niyetinde olmadan spor, sağlık, turizm ve iş amaçlı gelişlerinden itibaren 90 gün için ülke içinde kalabilir. Göçmenlik yetkililerinin, kalış

süresini şartların ihlal edilmesi durumunda kısıtlayabilme yetkileri bulunmaktadır. İhtiyaç halinde ve makamların takdirine bağlı olarak söz konusu izin ilave 90 gün daha uzatılabilir.

Diğer taraftan, son yıllarda ülkede tartışılan konuların başında ülkede gittikçe artış gösteren düzensiz göçün ve özellikle suç kaydı bulunan kişilerin ülkeye girişlerinin engellenmesi maksadıyla Latin Amerika'nın en eski göç yasalarından olan Şili Göç Yasası'nın revize edilmesi olmuş ve yasayı ihlal ettiği belirtilen göçmenlerin sınır dışı edilme prosedürleri kolaylaştırılmıştır. 20 Nisan 2021 tarihinde yürürlüğe giren Yeni Göç Yasası ile getirilen en önemli yenilik ise önceki uygulamadan farklı olarak ülkeye turizm amaçlı giriş yapanların iş bulmaları halinde geçici oturma iznine başvurularının önünün kapatılması olmuştur. Başka bir deyişle, yeni yasa çerçevesinde ülkeye turizm amaçlı giriş yapanların aile birleşimi konuları hariç olmak üzere ikamet eden statüsüne geçmeleri engellenmiş olup ikamet ve çalışma maksadıyla ülkeye giriş yapacak yabancıların öncelikle kendi ülkelerindeki Şili Konsolosluklarına vize için başvuruları gerekli kılınmıştır. Şili'de en az iki yıl ikamet etmiş geçici ikamet izni sahiplerinin ise daimi ikamet iznine başvuruları mümkün kılınmıştır.

Yeni düzenleme, özü itibarıyla, Şili'ye yasal bir şekilde giren ve ekonomik kalkınmaya katkıda bulunacak göçmenlere daha esnek bir uygulama getirmekle birlikte, illegal, suça yönelik ve Şilililere zarar verecek eylemlerde bulunanlar için şartları bir nebze ağırlaştırmıştır. Güncel verilere göre Şili'de 1.6 milyon düzeyinde göçmen bulunmakta olup bunların çoğunluğunu başta Venezuelalılar (%32.8) olmak üzere, sırasıyla Perulular (%15.4), Kolombiyalılar (%11.7), Haitililer (%11.4) ve Bolivyalılar (%9.1) oluşturmaktadır.

Bkz: (<https://serviciomigraciones.cl/estudios-migratorios/estimaciones-de-extranjeros/>)

Yeni Göç Yasasının tam metnine (<https://www.bcn.cl/leychile/navegar?idNorma=1158549>) linki üzerinden erişim sağlanabilir.

İkamet amaçlı vize türleri ve detayları için son kısımda anlatılan Vizeler bölümüne bakınız.

Resmi Tatiller (milli gün vb.) ve Mesai Saatleri

Güney Yarımküre 'de yer alan Şili'de genellikle Noel Bayramı'nın da yer aldığı Aralık ayının son iki haftasından itibaren Ocak ve Şubat aylarında yaz tatiline girilmektedir. Ülkedeki tüm resmi ve diğer tatiller için bkz. (<https://www.feriados.cl/>)

Şili'de uzun süredir haftalık 45 saat olarak uygulanan çalışma süresi 26 Nisan 2023 tarihinde yayımlanan 21.561 sayılı Kanun (Ley 21.561) ile kademeli olarak haftalık 40 saate düşürülmüştür. Buna göre, 5 yıl içerisinde her yıl 1'er saat azaltılacak haftalık çalışma süreleri 26 Nisan 2024 itibarı ile 44 saate düşürülecek olup, Nisan 2028'de toplam 40 saate inecektir.

İşçi ile işveren arasında yapılan yazılı sözleşmeler ile haftanın hangi gününde daha az süre ile çalışılacağı karşılıklı olarak belirlenecektir. Çalışma saatlerinin 5 yıldan daha erken sürede 40 saate indirilmesi uygulamasına işyerleri diledikleri takdirde kendileri karar verebilir. Örneğin Şili Ulusal Bakır İşletmeleri CODELCO tarafından 2026 itibarı ile 40 saat uygulamasına geçileceği açıklanmıştır. Yeni uygulama ile 4X3 modeli olarak da bilinen ve haftada 4 gün çalışılması ve 3 gün tatil yapılması da söz konusu olacaktır.

Şili’de mesai saatleri genellikle 08:30-18:30 veya 09:00-19:00 arasında uygulanmakta olup öğle tatili ise 13:00-14:00 veya 14:00-15:00 arasında değişebilmektedir. Ülkede faaliyet gösteren bankalar, şubelerinde saat 14:00’dan sonra müşterilerine ya kısıtlı hizmet sunmakta ya da hizmetlerini durdurmaktadır. Haftada en fazla 6 gün, günde en fazla 10 saat çalışma kısıtlaması mevcut olup haftanın en az bir tam günü tatil yapılması zorunludur.

Haftalık çalışma saatleri hakkında detaylı bilgi için bkz.:

(<https://www.dt.gob.cl/portal/1628/w3-propertyvalue-22094.html>)

(<https://www.chileatiende.gob.cl/preguntas-frecuentes/ley-40-horas>)

Yerel Saat

Şili kara parçasının büyük çoğunluğunda standart saat (kış saati) UTC-04:00 olarak Nisan-Ağustos ayları boyunca uygulanmakta olup Eylül-Mart ayları boyunca yaz saati uygulamasına geçilmektedir (UTC-03:00). Magallanes ve Antartika Bölgesi tüm yıl UTC-03:00 saat dilimini esas almakta, Paskalya Adası ise kışın UTC-06:00, yazın UTC-05:00 saatlerini uygulamaktadır.

Dolayısıyla, Şili geneli ile Türkiye arasında Eylül-Mart ayları boyunca (7 ay) 6 saatlik bir zaman farkı bulunmakta olup bu fark Nisan-Ağustos ayları boyunca (5 ay) 7 saate çıkmaktadır.

5. ŞİRKET KURULUŞU VE İŞ YAPMA İLE İLGİLİ BİLGİLER

Şirket Türleri

Şili’de faaliyet gösteren şirket türleri aşağıdaki gibidir:

Şirket Türü	Örnek İsmi	Şirket	Şirket Kısaltması
Empresa Individual de Responsabilidad Limitada Sınırlı Sorumlu Şahıs Şirketi	ABC E.I.R.L.		E.I.R.L.
Sociedad de Responsabilidad Limitada Sınırlı Sorumlu/Limited Şirket	ABC LTDA.		LTDA.
Sociedad Por Acciones Anonim Şirket (Halka Açık)	ABC SpA.		SpA.
Sociedad Anónima Cerrada Anonim Şirket (Halka Açık Olmayan)	ABC S.A.		S.A.
Sociedad Anónima de Garantía Recíproca Anonim Şirket (Rücu Kefil)	ABC S.A.G.R.		S.A.G.R.
Sociedad Colectiva Comercial Kollektif Şirket	ABC SCC.		SCC.
Sociedad en Comandita Simple Adi Komandit Şirket	ABC SCS.		SCS.
Sociedad en Comandita por Acciones Hisseli/Sermayesi Paylara Bölünmüş Komandit Şirket	ABC SCA.		SCA.

Yabancı sermaye tarafından yaygın olarak tercih edilen şirket türleri ise şunlardır:

Sınırlı Sorumlu Şahıs Şirketi (Empresa Individual de Responsabilidad Limitada-EIRL)

19.857 sayılı Kanuna tabi olup tek bir gerçek kişi tarafından kurulabilir. Şirketin kurucusu şirketteki sermayesi oranında sorumludur. Şirketin unvanında kurucunun ismi veya şirketin kuruluş amacına uygun başka bir ibare ile EIRL ibarelerinin bulunması gerekir. Kurucusu veya kurununun atadığı bir Genel Müdür tarafından yönetilir.

Ortaklar olmadan kendi işini kurmak isteyen girişimciler tarafından veya mikro ölçekli firmalar tarafından tercih edilen şirket tipidir.

Sınırlı Sorumlu/Limited Şirket (Sociedad de Responsabilidad Limitada- LTDA.)

Bu tip şirketler 3.918 sayılı Kanuna ek olarak Ticaret Kanunu ve Medeni Kanuna tabidir. Şirket kuruluşu için minimum sermaye gerekliliği olmayıp, her ortak sermayesi oranında sorumludur. Ortaklar Şilili veya yabancı gerçek veya tüzel kişiler olup en az 2 en fazla 50 ortak gerekmektedir. Şirketin unvanı bir veya birden fazla ortağın adına veya şirketin kuruluş amacına yönelik bir ibareye ek olarak “Limitada” ibaresini içermelidir. Ticaret Siciline (Registro

de Comercio del Conservador de Bienes Raíces) kayıt ve kuruluş tarihinden itibaren 60 gün içerisinde Resmi Gazetede (Diario Oficial) ilanı gereklidir.

Aile şirketleri tarafından veya arasında güven ilişkisi bulunan ortaklıklar tarafından tercih edilir.

Anonim Şirket (Halka Açık Olmayan) (Sociedad Anónima Cerrada-S.A.) & Anonim Şirket (Halka Açık) (Sociedad Por Acciones-SpA)

Bu tip şirketler 18.046 sayılı Kanuna tabi olup şirketin sermayesi genellikle çok sayıda hissedara paylaştırılmış olup her hissedar kendi payı oranında sorumludur. Şirketin unvanı bir veya birden fazla ortağın adına veya şirketin kuruluş amacına yönelik bir ibareye ek olarak “S.A.” veya “SpA” ibaresini içermelidir. Ticaret Siciline (Registro de Comercio del Conservador de Bienes Raíces) kayıt ve kuruluş tarihinden itibaren 60 gün içerisinde Resmi Gazetede (Diario Oficial) ilanı gereklidir. Halka Açık Anonim Şirketler (SpA) en az bir gerçek veya tüzel kişi tarafından kurulabilmekle birlikte en fazla 499 ortağa sahip olabilir. Halka Açık Olmayan Anonim Şirketler (S.A.) ise en az iki gerçek ve tüzel kişi tarafından kurulabilir. Yine SpA’lar en az bir yönetici veya yönetim kurulu tarafından yönetilebilirken S.A.’lar, hissedarlar tarafından seçilmiş bir yönetim kurulu tarafından yönetilir.

Yüksek sermaye gerektiren veya risk sermayesi çekmek isteyen firmalar tarafından tercih edilir.

Şirket Kurma Prosedürü

Şili vatandaşları gibi, yabancı gerçek veya tüzel kişinin herhangi bir ekonomik faaliyette bulunabilmesi için öncelikle, bir çeşit vergi kimlik numarası olan RUT (Rol Unico Tributario) sahibi olması gerekmektedir. Yatırımcılar Şili’de istedikleri şekilde (ister bir temsilci aracılığıyla ya da mevcut şirketin yerel bir şubesini açarak) bir engelleme olmaksızın faaliyet gösterebilirler. Tek şart Şili hukukuna göre yatırım başlamadan önce Şili Gelir İdaresi’nden (Servicio Impuestos Internos-SII) (www.sii.cl) bir Vergi Kimlik Numarası -RUT almalarıdır. SII’lar bölgesel olarak faaliyet göstermekte olup, müracaatın herhangi birine yapılması yeterli olmakta; akabinde, yine buraya müracaat edilerek ticari faaliyete başlanıldığı bildirilmelidir. Yabancı yatırımcılar için de RUT, yatırım türünden bağımsız olarak gerekmekte olup bir Şirkete ortaklık yoluyla veya hissedar olarak katılmak isteyen gerçek ve tüzel kişilerin de RUT tanımlatmaları gerekmektedir.

RUT alınmasını takiben şirket türünün belirlenmesi sonrasında Şili’de geleneksel yolla şirket kurulabileceği gibi “Tu Empresa en un Día-Bir Günde Şirket Kur” on-line platformu aracılığıyla da basit bir şekilde kurulabilmektedir. Detaylarına (<https://www.registrolempresasysociedades.cl/>) linkinden ulaşılabilecek sistemde kuruluş aşaması tüm ortakların sahip olduğu RUT bilgisi ile sisteme kayıt olması sonrasında elektronik ortamda doldurulacak formların yine tüm ortaklar tarafından nitelikli elektronik imza ile imzalanması sonrasında sonuçlanmaktadır. Elektronik imzaya (Firma Electrónica Avanzada-FEA) sahip olunmaması durumunda sistem tarafından ortaklara verilen hizmet numarası (número de atención) ile bir notere fiziksel olarak imzaların bırakılması gerekmekte olup noter kendi elektronik imzasıyla süreci tamamlamaktadır. Küçük

ölçekli şirketler için söz konusu on-line platform ücretsizdir. Sistem aracılığıyla kuruluş haricinde değişiklik, fesih gibi diğer süreçler de yürütülebilmektedir.

Şirket kurulumu sonrasında, Belediye izinleri ve diğer gerekli izinlerin alınması sonrasında fiilen faaliyete başlanmaktadır. Öngörülen ekonomik faaliyetlerin gerçekleştirilmesi amacıyla gerek sağlık gerekse çevre gibi projenin niteliğine bağlı olarak farklı alanlarda özel izin veya ön lisans gerekebilmektedir. Özellikle bu tür durumların son anda engel teşkil etmemesi için faaliyete başlamasına karar verilmeden önce mevzuatının iyice araştırılması ve varsa gerekli ön izinlerin önceden alınması önemlidir.

Her durumda, yabancı firmaların şirket kurulumu prosedürleri için hukuki destek alması tavsiye edilmektedir. Şirket kurulumları sırasında başlangıç sermayesinin binde biri oranında harç alınması ve nispeten yüksek olan Noterlik masrafları (6 bin ila 300 bin pezo arasında değişebilmektedir) göz önünde bulundurulmalıdır. Ayrıca, Resmi Gazete’de şirket kuruluşunun ilan edilmesi sonrasında nüshalarının ücret karşılığı basılması beklenmektedir.

Genel olarak şirket kurulumu için gereken masraflar ortalama olarak avukatlık masrafları (1000-1500 ABD doları) ve sicil/noter masrafları (100 ABD doları) ile birlikte yaklaşık 1100-1600 ABD doları düzeyindedir. Dünya Bankasına göre, Şili’de şirket kurulum süresi ortalama 4 gün olup maliyet ortalaması ise 1.043 ABD dolarıdır.

Yerel şirketin, kendi hukuki hakları ve yetkileriyle hareket edecek bir **şube açması** da mümkündür. Ancak bu işlemin Noter kanalıyla tescillenmesi gerekmektedir. Noterde sunulan tüm belgelerin ayrıca Ticaret Siciline de tescil ettirilmesi ve 5.000 UF’den çok sermayeli şirketler için Şili Resmi Gazetesi’nin “web” bölümünde yayımlanması gerekmektedir. Resmi Gazete’nin “web” servislerinden yararlanma halka açık olup kullanımı ücretsizdir.

Yerel şirket adına, aralarında akdedilecek bir sözleşmeye göre hareket edecek olan **“temsilci”** özel ya da tüzel bir kişi olabilir. Tek koşul RUT sahibi olunmasıdır.

Şirket feshi ise, ilgilinin Ulusal Vergi İdaresine (Servicio de Impuestos-SII) şirkete ait bilanço kayıtlarıyla başvurmasını gerektirmekte olup şirketin faaliyetlerinin sona ermesini müteakip 2 ay içinde SII “web” sitesinden doldurulabilecek bir form yoluyla şirkete ait vergi bilgilerinin/durumunun da kayda alınması gerekmektedir.

SII onayı alınan belgenin noterde ayrıca tasdiki aranmakta, noterdeki imza sürecinde Şirketin varsa tüm ortaklarının hazır bulunması beklenmektedir. Üçüncü taraflara ilişkin herhangi bir hukuki sorunun yaşanmaması için noterde düzenlenmiş belgenin “Ticaret Sicilinde-Registro de Comercio”da ayrıca yayımlanması yararlı görülmektedir. Limited Şirketler için Resmi Gazetede ilan ayrıca gereklidir.

Şirket kurulumu kısmında bahsedilen on-line platform aracılığıyla da fesih işlemlerinin yapılmasına olanak sağlanmıştır.

Ayrıca Bkz: World Bank Business Enabling Environment (BEE)

(<https://www.worldbank.org/en/programs/business-enabling-environment>)

Sigorta ve Sosyal Güvenlik Uygulamaları

İş sözleşmesi ile ilgili tüm hususlar Şili İş Kanunu ile düzenlenmiştir. Her iki taraf için örnek iş sözleşmeleri, tazminatlar ve sözleşme tipleri ile ilgili bilgi ve yönlendirmelere ilişkin daha detaylı bilginin (<https://www.dt.gob.cl/>) adresinden temini mümkündür. İş sözleşmeleri; belirli süreli iş sözleşmesi, belirsiz süreli iş sözleşmesi, proje bazlı sözleşme ve taşeronluk sözleşmesi şeklinde düzenlenir.

Şirketlerde İş Kanunu kapsamında olması kaydıyla sözleşme karşılığı personel çalıştırılması mümkün bulunmaktadır. Ancak, Şili iş hukukuna göre istihdam edilebilecek yabancı personel sayısında bir sınırlama bulunmakta; bu bağlamda, 25 kişiden fazla çalışanı olan şirketlerde personelin en az %85'inin Şili vatandaşı olması gerekmektedir. Ancak bazı durumlarda özel düzenlemeler de yapılabilmektedir. Mesela, Şili vatandaşı ile evli olması halinde, "yabancı" Şili vatandaşı gibi işlem görmektedir. Ayrıca, herhangi bir teknik personelin istihdamı halinde, gerekli şartları haiz bir Şili vatandaşının bulunamadığının ispat edilmesi halinde, yatırımcılar bu kısıttan muaf tutulmaktadır. Nitekim, ülkede en az 2 yıl boyunca sürekli olarak ikamet etmiş daimi oturum izni bulunan yabancılar da Şili vatandaşlığına başvurabilmektedir. 25'den az personele sahip olan şirketlerde ise %85 sınırlaması bulunmamaktadır.

Asgari çalışma yaşı 18'dir. Ancak, 16-17 yaşındaki çocukların bakımlarından sorumlu kişilerin açık izinlerinin alınması kaydıyla sağlık ve gelişimlerini etkilemeyecek ortamlarda çalıştırılmaları mümkün olmaktadır. Buna ek olarak, küçük yaşta çalıştırılanların en az ortaokul mezunu veya öğrencisi olmaları gerekmektedir.

İş Kanununa göre 1 yılı dolduran çalışanın 15 gün izin hakkı bulunmakta, kadınlarda doğum öncesi 6 hafta, doğum sonrası ise 6 ay izin hakkı bulunmaktadır. Ayrıca 1 Ocak, 1 Mayıs, 18 Eylül ve 25 Aralık'ta zorunlu tatil uygulaması ile temel ihtiyaca yönelik olmayan perakende işletmelerin bu tarihlerde kapalı kalmaları zorunlu kılınmıştır.

29.12.2023 tarihli ve 21.645 sayılı Kanun ile İş Kanununa getirilen bir değişiklik ile işin doğasının izin verdiği ölçüde, çalışanlar bakmakla yükümlü olduğu 14 yaşından küçük bir çocuğu veya kendisine tamamen bağımlı engelli, hasta bir yakını bulunması durumunda günlük veya haftalık çalışma saatlerinin tamamında veya dilediği bir kısmında uzaktan çalışma yöntemi ile çalışabilecektir.

Şili İş Mevzuatı, genel anlamda çalışanı koruma altına almaya yönelik hükümleri ihtiva etmektedir. Mevzuata göre 2024 itibari ile haftalık çalışma saati 44 saat olup (2024-2028 yılları arasında kademeli olarak 45 saatten 40 saate inecektir) çalışan ve işveren arasındaki mutlak sözleşmelerde haftalık, günlük çalışma saati, asgari ücret, tatil ve izin kullanımı gibi hususlar kayda bağlanmaktadır. İş kontratında herhangi bir değişiklik ancak çalışanın rıza göstermesiyle mümkün olup İş Kanunu hükümleri, firma karı gibi durumlarda ikramiye ödemelerini şart kılmaktadır.

İş akdinin feshi konusunda bir kısıt bulunmamakla birlikte, bu sürenin iş akdinde belirlenmiş süre ve koşullar haricinde vuku bulması için işverenin haklı ve kanıtlanabilir gerekçeleri bulunması gereklidir. Olağan şartlar altında ilgili mevzuat, iş veriminde azalma ve ekonomik -

mali koşullardaki değişiklik gerekçelerine bağlı feshe de imkân tanımakla birlikte, bunun kanıtlanabilir olması gereklidir.

İş akdinin hukuki açıdan feshi, ancak iş akdinde açıkça yer alan bir hükmün/koşulun ihlali gibi nedenlerle mümkün olup keyfiyete dayalı olarak sonlandırılması işvereni hukuken zora sokacak bir durumdur. İşverenin iş akdine son vermek istemesi halinde bunu çalışanına yazılı olarak bildirmesi ve bir örneğini de alışma Bakanlığına bağlı alışma Müdürlüğüne (Dirección del Trabajo) ilelmesi gereklidir. Fakat bu ancak çalışanın en az 3 gün üst üste iře gelmemesi halinde mümkündür. Öte yandan, iş akdinin feshi yoluna gidilmesi halinde, çalışanın sosyal güvenlik haklarının işveren tarafından tam olarak yerine getirilmiş olması ayrıca gerekli olup aksi halde fesih sözleşmesinin İş Mahkemelerince geçersiz sayılması mümkün olabilmektedir. İstisnai hallerde taksitlendirilebilir olmakla birlikte, tüm kazanılmış finansal hakların, işveren tarafından, çalışanın iş akdinin feshinden itibaren 10 gün içinde yerine getirilmesi lazımdır. İş akdi feshine ilişkin daha fazla bilginin aşağıdaki adresten temini mümkündür: (<https://www.dt.gob.cl/portal/1628/w3-propertyvalue-22078.html>)

İş Kanununun güncel metni için Bkz: (<https://www.dt.gob.cl/legislacion/1624/w3-article-95516.html>)

Öte yandan, şili’de sosyal güvenlik sistemi özel nitelikli olup 1980 yılından beri uygulanan ve AFP Sistemi olarak bilinen özel bir emeklilik yatırım fonu sistemi bulunmaktadır. Böylece, alışanlar hangisi olacağına kendilerinin karar vermesi şartıyla şili genelinde faaliyet gösteren 7 adet özel emeklilik fonu yönetim şirketinden birine kayıt olarak zorunlu şekilde vergiye tabi aylık kazançlarının en az %10’unu bireysel emeklilik hesaplarına her ay yatırmakta, şirketler de bu fonları farklı risk ve getiri seçenekleri bulunan çeşitli yatırım araçlarında değerlendirerek emeklilik gelirlerinin oluşmasına katkı sağlamaktadırlar. Administradoras de Fondos de Pensiones- AFPs (Emeklilik Fonları Yöneticileri) olarak bilinen ve şili genelinde toplam 7 adet bulunan anonim şirket niteliğindeki özel şirketler (Capital, Cuprum, Habitat, PlanVital, Provida, Modelo, Uno) müşterilerinin bireysel prim ödemesi yapmak suretiyle oluşturdukları birikimlerini değerlendirmek amacıyla sundukları hizmetlere göre değişen oranlarda komisyon uygulamaktadırlar. Söz konusu şirketlerce kesilen güncel komisyon oranları aşağıda verilmiştir:

- AFP Capital: 1,44%
- AFP Cuprum: 1,44%
- AFP Habitat: 1,27%
- AFP Modelo: 0,58%
- AFP Planvital: 1,16%
- AFP Provida: 1,45%
- AFP Uno: 0,49%

Söz konusu şirketler çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı ile ilişkili olan Emeklilik Müfettişliği-Superintendencia de Pensiones Kurumu tarafından denetlenmektedir.

Ayrıca, alışanlar, zorunlu olan %10’luk prime ilave olarak gönüllü şekilde ileride daha fazla emekli maaşı elde etmek amacıyla imkanları dahilinde bireysel hesaplarına daha yüksek oranlarda prim ödemesi yapabilirler.

Plana dahil olunduktan sonra çalışan kendinin ödemekle yükümlü olduğu primleri seçtiği şirkete kendisi yatırmakta, işveren tarafından ödenmesi gereken primler ise bu şirket

tarafından işverene bildirilmektedir. Bağımsız çalışanlar (independientes) ve gönüllü üyeler bağlı oldukları AFP şirketine ayrıca sakatlık ve hayat sigortası Seguro de Invalidez y Sobrevivencia (SIS) primi ödemekle yükümlü olup güncel oranı %1.49'dur. İşverene bağlı çalışanların SIS primleri işverenleri tarafından karşılanır.

İşveren tarafından ödenmesi zorunlu sosyal sigorta primlerinin türü ve güncel oranları aşağıda verilmiştir:

- Sakatlık ve Hayat Sigortası (SIS): %1.49
- İşsizlik Tazminatı – Seguro de Cesantía: %3
- İş Kazası Sigortası - Seguro de accidentes laborales: %0.95

Oranı %3 olarak verilen İşsizlik Tazminatının tamamı belirli süreli iş sözleşmesi halinde işveren tarafından ödenirken belirsiz süreli iş sözleşmesi yapıldı ise %2,4'ü işveren, %0,6'sı çalışan tarafından ödenir.

Diğer taraftan, 21.419 sayılı ve 29.01.2022 tarihli Kanun ile Pensiión Garantizada Universal (PGU)-Evrensel Garantili Emeklilik mekanizması yürürlüğe alınmıştır. Böylece, çalışsın veya AFP Emeklilik sistemine dahil olsun veya olmasın 65 yaş üzerinde olup da 1.158.355 Şili pezosunun altında aylık geliri olanların emeklilik katkıları %100 devlet tarafından sağlanmakta olup 1 Şubat 2024 tarihi itibarıyla Sosyal Güvenlik Enstitüsü- Instituto de Previsión Social (IPS) aracılığıyla aylık en fazla 214.296 Şili pezosuna kadar ödeme yapılmaktadır.

Bkz: (<https://www.chileatiende.gob.cl/fichas/102077-pension-garantizada-universal-pgu>)

Sağlık güvencesi kapsamında ise; çalışan istenildiği takdirde daha yüksek bir miktarla katılım sağlayabilse de temel olarak brüt ücretinin %7'si oranında bir asgari yasal kesintiyi ayrıca her ay devlet bünyesindeki Fondo Nacional de Salud'ya (FONASA, Ulusal Sağlık Fonu) ödemek zorundadır. Sağlık güvencesi kapsamına girmek zorunlu olmakla birlikte dileyen FONASA yerine özel statüdeki Institución de Previsional Salud'a (ISAPRE, Sağlık Sigortası Kurumu) dahil olabilir. ISAPRE primleri de en az %7 olmakla birlikte değişkenlik gösterebilmektedir.

Şili'de 1 Eylül 2023'ten itibaren 18-65 yaş arası çalışanlar için uygulanan **brüt asgari ücret** 460.000 Şili pezosu olarak belirlenmiş olup bu tutar 1 Temmuz 2024 itibarıyla 500.000'e yükselecektir. Ayrıca, Temmuz 2021 itibarı ile getirilen Garantili Asgari Gelir- Ingreso Mínimo Garantizado kapsamında İş Kanununa tabi sözleşmeli olarak haftada 30 ila 45 saat arasında çalışan ve halihazırda brüt aylık maaşı 500.000 Şili pezosunun altında kalanlar için belirli şartlar dahilinde en fazla 78.955 Şili pezosuna kadar destek imkanı getirilmiştir.

Mart 2022'de göreve başlayan Gabriel Boric Hükümetinin programında bulunan ve halihazırda Senatoda Çalışma Komisyonunda görüşülen Emeklilik Reformunun yürürlüğe girmesi ile Şili emeklilik sisteminde önemli değişiklikler olacaktır. Her ne kadar, Boric tarafından önerilen orijinal taslak muhalefet kanadının itirazları ile günümüze kadar pek çok revizyona uğrasa da uzun yıllardır gelir adaletsizliği tartışmalarının yaşandığı Şili'de emeklilik reformunun Ocak 2023'de Temsilciler Meclisinde genel hatları ile kabul edilerek Senato'ya gönderilmesi önemli bir adım olarak değerlendirilmiştir. Reform ile başlangıçta temel olarak AFP şirketlerinin ortadan kaldırılarak, devlet tarafından işletilen yeni bir emeklilik fonu yönetim şirketinin oluşturulması ve sosyal güvenlik mekanizmasının yaratılarak çalışanlar tarafından bireysel şekilde ödenen %10'luk zorunlu katkı payına ilave olarak işverenler tarafından ödenecek %6'lık bir katkı payının yeni oluşturulacak kolektif bir hesaba (sosyal güvenlik fonu) yatırılması amaçlanmıştır. Böylece emekliliğe hak kazanmış nüfusun yaklaşık %70'inin asgari ücretin

altında emeklilik maaşı alması ile sonuçlanan mevcut düzenin iyileştirilmesi ve emeklilik maaşlarının artırılması hedeflenmiştir.

Temsilciler Meclisinde Ocak 2023’de madde madde yapılan oylamada Taslakta en fazla önem atfedilen önerilerden olan işverene yüklenen %6’lık ek katkı payının tamamının yeni oluşturulacak kamuya ait sosyal güvenlik hesabına yatırılması yerine %3’ünün mevcut bireysel emeklilik hesaplarına, %3’ünün ise sosyal güvenlik hesabına yatırılması önerisi kabul edilmiştir.

Yine AFP şirketlerinin ortadan kaldırılması ilkesel olarak kabul edilirken, tamamen devlete ait tek bir emeklilik fonları yönetim mekanizması yerine çalışanların tercihte serbest olacağı hem devlete ait hem de özel emeklilik yatırım şirketlerinin yaratılacağı karma bir sistem öngörülmüştür. Böylece, mevcut AFPlerin sahip olduğu yatırım ve destek faaliyetlerinin de birbirinden ayrılacağı yeni sistem ile emeklilik fonlarının değerlendirilmesi ve yatırım ile ilgili işlemler için bir adet devlete ait olmak üzere özel “Emeklilik Yatırımcıları - Inversores de Pensiones” oluşturulması öngörülmektedir.

Diğer taraftan, yeni bir Emeklilik Yöneticisi- Administrador Previsional kamu ihale yöntemiyle oluşturulacak ve yalnızca emeklilik katkı paylarının toplanması ve yatırım hariç emeklilik ile ilgili diğer işlemlerden sorumlu olacaktır.

Halen Senatoda görüşmeleri devam eden Taslağın Senatoda Hükümet kanadının azınlıkta olması sebebi ile muhtemel değişikliklere uğraması beklenmekte olup Mayıs-Temmuz 2024 döneminde yasalaşması öngörülmektedir.

Mevcut Emeklilik ve Sosyal Güvenlik Sistemine İlişkin Ayrıntılar İçin Bkz:

(<https://previsionsocial.gob.cl/seguridad-social/https://www.spensiones.cl/portal/institucional/594/w3-propertyvalue-9893.html>)

Bankacılık Mevzuatı

Şili’de bankacılık sektörü 1997 tarihli Genel Bankacılık Kanununa dayalıdır. Mevzuat 2019 yılı Ocak ayında yeniden düzenlenerek bankaların sermaye gerekleri ve diğer bazı hususlarda Basel III kapsamında iyileştirmeler yapılmıştır. Ayrıca;

Kanun No 18.046-İştirakler Kanunu,

Kanun No18.010 -Borç Para Verilmesi Hakkında Kanun,

Kanun No 18.045 –Tahvil ve Hisse Senetleri Hakkında Kanun,

Kanun No 19.913 -Kara Para Aklama Hakkında Kanun

bankacılık sektörü açısından da uygulamaları olan önemli kanuni düzenlemeler arasındadır.

Şili Merkez Bankası (Banco Central de Chile) ve Finansal Piyasalar Komisyonu (Comision para el Mercado Financiero-CMF) bankacılık sektöründeki iki temel düzenleyici otorite niteliğinde olup 23 Şubat 2017 tarihinde Kanun No 21.000 ile oluşturulan CMF, 1 Haziran 2019 tarihinden itibaren daha önce Super Intendencia de Bancos e Instituciones Financieras- SBIF tarafından yerine getirilmekte olan bankacılık sektörüne ilişkin denetim görevini devralmıştır. Kurumsal anlamda SBIF de aynı tarih itibarıyla CMF yapısına entegre hale gelmiştir. CMF bu çerçevede, bankacılık sektörü dahil, Şili finans piyasasının etkin ve rekabetçi bir yapıda işleyişinden

sorumlu olup Şili Merkez Bankası ise döviz kuru istikrarı ve iç/dış borç ödeme operasyonlarıyla yetkilidir. Ayrıca Maliye Bakanlığı bünyesinde bulunan Finansal İstikrar Konseyi (Consejo de Estabilidad Financiera) de finans ve sermaye piyasalarının ileyişine ilişkin politikaların oluşturulması ve takibinden sorumludur.

Bankacılık sektöründe faaliyet gösterilmesine ilişkin lisanslar CMF tarafından düzenlenmekte olup bankacılık sektöründe yerli ve yabancı sermayeye sahip bankaların faaliyet göstermesi açısından bir kısıt bulunmamaktadır.

Finans sektörü genel anlamda oldukça rekabetçi bir yapı arz etmektedir. Ticari bankacılık, bankacılık sektörünün önde gelen bir bileşeni olup Dünya Bankasına ait son verilere göre, bankalar tarafından özel sektöre verilen iç kredi miktarı GSYİH'nın %86.1'ini oluşturmaktadır.

Halihazırda bankacılık sektöründe 20 adet özel banka ve devlet sermayesine sahip "Banco Estado" faaliyet göstermektedir. Özellikle 90'ların sonlarından itibaren perakende sektöründe yer alan büyük firmalar da bankacılık faaliyetlerine başlamıştır (Banco Falabella, Banco Ripley vb.). Ülke genelinde şubeleri bulunan yabancı sermayeli bankalar arasında ise Banco Do Brasil, JP Morgan Chase Bank, Banco De La Nación Argentina, MUFG Bank, China Construction Bank ve Bank of China yer almaktadır.

Şili bankacılık sektöründe faaliyet gösteren bankaların sermaye ve likidite yapısı itibarıyla yeterli olduğu değerlendirilmekte olup karlılık oranları açısından menfi bir durum olmadığı uluslararası ve ulusal otoritelerce not edilmektedir.

Daha fazla bilgi için bkz:

<https://www.cmfcchile.cl/portal/principal/613/w3-article-46942.html#Bancos>

Vizeler (Çalışma, oturma izinleri, geçici anlaşma vizesi, başvuru mercii bilgileri)

Şili'de 21 Nisan 2021 tarihinde yayınlanan ve 12 Şubat 2022 tarihinde yürürlüğe giren yeni Göç ve Yabancılar Yasası (Ley de Migración y Extranjería-Ley 21.325) kapsamında yabancıların Şili'ye girişlerinde başvurabilecekleri 4 tip vize bulunmakta olup bunlar; **Geçici Giriş İzni (Permanencia transitoria)**, **Resmi İkamet İzni (Residencia oficial)**, **Geçici İkamet İzni (Residencia temporal)** ve **Daimi İkamet İzni (Residencia definitiva)** olarak belirlenmiştir.

Ayrıca, son yıllarda Şili Yatırım Teşvik Ajansı InvestChile inisiyatifi ile uygulamaya koyulan "Teknoloji Vizesi-Visa Tech: Talent Attraction Program" kapsamında teknoloji-bilişim sektöründe faaliyet gösteren girişimcilerin hızlı ve kolay şekilde (15 iş günü) çalışma vizesi alabilmesinin önü açılarak ülkenin beşeri ve entelektüel sermayesinin artırılması hedeflenmiştir.

Geçici Giriş İzni (Permanencia transitoria) kapsamında ülkeye eğlence, turizm, spor, sağlık, eğitim, iş seyahati vb. amaçlar ile giriş yapmak isteyenler ile uluslararası yolcu ve yük taşımacılığı yapan şirketlere ait gemi, uçak, kara veya demiryolu taşıma araçlarının mürettebatı bulunmaktadır. Aile birleşimi gibi Kanunda açıkça sayılar nedenler hariç olmak üzere, ülkeye geçici giriş izni kapsamında girenlerin ikamet amaçlı vizelere başvurmaları mümkün bulunmamaktadır.

Resmi İkamet İzni (Residencia oficial) Şili makamlarınca, ülkeye resmi bir görev kapsamında çalışmak üzere giriş yapan diplomatik misyon temsilcileri veya Şili Hükümeti nezdinde akredite uluslararası bir örgütün personeli ile bakmakla yükümlü oldukları kişilere verilmektedir. Anılan vize türü, diğer vizelerin aksine İçişleri ve Asayiş Bakanlığının değil Dışişleri Bakanlığının yetkisi dahilindedir.

Geçici İkamet İzni (Residencia temporal) eğitim, çalışma, ticari faaliyet, tedavi, aile birleşimi vb. durumlarda Şili'ye sınırlı bir süre yerleşmeyi planlayanlar için verilen oturum izni olup mevsimlik işçiler hariç olmak üzere başvurulara en fazla 2 yıl süreli olarak verilmektedir. Ancak, talep edilmesi ve ilgili makamların takdiri üzerine ilave 2 yıl daha uzatılabilir. Şili dışında verilen geçici ikamet izinlerinin geçerli olabilmesi için iznin veriliş tarihinden itibaren en geç 90 gün içerisinde ülkeye giriş yapılması gerekmektedir. Geçici ikamet izni sahipleri ülkede herhangi bir gelir getirici faaliyette bulunabilmek amacı ile çalışma izni talep edebilirler. Geçici ikamet izni başvuruları için ülkeye giriş amacına göre her bir alt kategorinin ve vize şartlarının belirleneceği ayrı bir Kararname İçişleri ve Asayiş Bakanlığınca çıkarılacak olup detaylar söz konusu Kararnamede ayrıca belirlenecektir.

Daimi İkamet İzni (Residencia definitiva) yalnızca daha önce geçici ikamet izni almış ve ülkede en az 2 yıl ikamet etmiş kişilerin başvurabileceği süresiz olarak verilen bir vize türüdür. İlgili makamlarca kişinin durumuna göre ikamet şartı en az 1 yıla indirilebilir veya en fazla 4 yıla kadar ikamet şartı aranabilir. Örneğin, ülkedeki ikamet süresi boyunca kendisinin ve bakmakla yükümlü olduğu kişilerin geçimini sağlayabilecek kadar yeterli geçim kaynağına sahip olamayan veya istikrarlı bir şekilde gelir getirici faaliyette bulunamayan kişiler için bu süre 4 yıla kadar uzatılabilmekte iken, Şili'de etkin bir şekilde gelir getirici faaliyette bulunanlar, yatırımları bulunan şirket sahipleri, sosyal, kültürel, sanatsal ve bilimsel veya sportif alanlarda katkı sağlayanlar için en az 1 yıl ikamet şartı sonrası söz konusu vize verilebilmektedir.

Invest Chile inisiyatifi ile hayata geçirilen **“Teknoloji Vizesi-Visa Tech: Talent Attraction Program”** ise teknolojik hizmetler alanında faaliyet gösteren yerli ve yabancı şirketler ile Start Up Chile programına katılan, yüksek nitelikli yabancı personel istihdam etmesi gereken şirketlerin erişebildiği daha avantajlı bir vize türüdür. İlgili şirketlerden davet mektubu olan veya Invest Chile tarafından verilen sponsorluk sertifikasına sahip olan yabancı nitelikli personel bu vize türüne başvurabilmektedir (Bkz. <https://tramitesonline.inversionextranjera.cl/>).

Ülkeye giriş amacına göre gereken vize türleri, süreler ve ücretler gibi detaylı bilgilere (<https://www.consulado.gob.cl/>) linkinden erişim sağlanabilir.

Kaynak: T.C. Santiago Büyükelçiliği Ticaret Müşavirliği